

Utjecaj dužničkog ropstva na kvalitetu života

Vlah-Petohlep, Karmen

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The Polytechnic of Rijeka / Veleučilište u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:125:314770>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Rijeka Digital Repository - DR PolyRi](#)

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Karmen Vlah-Petohlep

**UTJECAJ DUŽNIČKOG ROPSTVA NA KVALITETU
ŽIVOTA**

(specijalistički završni rad)

Rijeka, 2020.

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Poslovni odjel

Specijalistički diplomski stručni studij Poduzetništvo

UTJECAJ DUŽNIČKOG ROPSTVA NA KVALITETU ŽIVOTA

(specijalistički završni rad)

MENTOR

Dr.sc. Denis Buterin

STUDENTICA

Karmen Vlah Petohlep

MBS: 2423000131/18

Rijeka, srpanj 2020.

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Poslovni odjel

Rijeka, 3.04.2020.

ZADATAK
za specijalistički završni rad

Pristupnici Karmen Vlah-Petohlep

MBS: 2423000131/18

Studentici specijalističkog studija Poduzetništvo izdaje se zadatak završni rad –
tema specijalističkog završnog rada pod nazivom:

Utjecaj dužničkog ropstva na kvalitetu života

Sadržaj zadatka:

Analizirati relevantne značajke potrošnje, potrošačkog društva i potrošačkog načina života. Istražiti značajke zaduživanja preko racionalnih granica i nemogućnost vraćanja posuđenih sredstava s aspekta pojedinca. Znanstvenim metodama provesti anketu o zaduženosti i prezaduženosti u Hrvatskoj te znanstveno utemeljeno protumačiti dobivene rezultati i dati preporuke. Rezultate istraživanja sustavno prikazati u zaključku.

Rad obraditi sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Veleučilišta u Rijeci.

Zadano: 3.4.2020.

Predati do: 15.09.2020.

Mentor:

Pročelnica odjela:

Dr.sc. Denis Buferin

Mr.sc. Anita Stilin

Zadatak primila dana: 3.4.2020.

Karmen Vlah-Petohlep

Dostavlja se:

- mentoru
- pristupnici

IZJAVA

Izjavljujem da sam specijalistički završni rad pod naslovom Utjecaj dužničkog ropstva na kvalitetu života, izradila samostalno pod nadzorom i uz stručnu pomoć mentora dr.sc. Denis Buterin.

Karmen Vlah Petohlep

(potpis studenta)

SAŽETAK

Suvremeni način života često donosi i opasnost od neopreznog i nedovoljno promišljenog upravljanja financijama što onda dalje može dovesti do pretjeranog zaduživanja, nemogućnosti servisiranja obveza i potpunog financijskog kolapsa. I dok se za trgovačka društva rješenje nalazi u nekom od oblika stečajnog ili pred stečajnog postupka, kod fizičkih odnosno privatnih osoba takvo stanje nije lako rješivo. Nemogućnost upravljanja vlastitim financijama kod fizičkih osoba popraćena je brojnim poslovnim, socijalnim i obiteljskim negativnim implikacijama. U radu se istražuje pojava dužničkog ropstva u Hrvatskoj te analizira u kojoj je mjeri prezaduženost posljedica nedovoljne osviještenosti ili nedovoljne educiranosti, te u kojoj se mjeri na to može sustavno utjecati i poboljšati kvalitetu života.

Ključne riječi: *potražnja za novcem, financijska tržišta, banke, dugovi, prezaduženost, kvaliteta života*

Sadržaj

1.	UVOD	1
1.1	Problem, predmet i ciljevi istraživanja	2
1.2	Izvori i metode prikupljanja podataka	2
1.3	Struktura rada.....	3
2.	DUŽNIČKO ROPSTVO.....	4
2.1	Povijesni razvoj dužničkog ropstva	7
2.2	Suvremeni trendovi dužničkog ropstva	10
2.2.1	Prisilni rad i trgovanje ljudima.....	11
2.2.2	Seksualno ropstvo	12
2.2.3	Dužničko ropstvo	16
2.3	Prikaz dužničkog ropstva u Hrvatskoj	16
3.	ŽELJA ZA POTROŠNJOM ILI ŽELJA ZA STANDARDOM?	21
3.1	Razvoj potrošačkog društva.....	21
3.2	Zaduživanja (Kreditomanija).....	22
3.3	Trgovanje na financijskim tržištima, kladionice, igre na sreću	24
3.4	Životni standard	28
3.5	Kvaliteta života kroz objektivne i subjektivne pokazatelje kvalitete života...31	
3.6	Utjecaj kredita i potrošnje na kvalitetu života	35
4.	ISTRAŽIVANJE.....	40
4.1	Metodologija i ciljevi istraživanja	40
4.2	Postavljene hipoteze	41
4.3	Diskusija rezultata istraživanja	51
4.4	Ograničenja istraživanja i preporuka za buduća istraživanja.....	52
5.	ZAKLJUČAK	54
	LITERATURA.....	56

1. UVOD

Prezaduženost hrvatskih građana, gotovo od osnutka Republike Hrvatske jedan je od većih problema i kao takav je neodrživ. Siromaštvo, izazvano dugotrajnim blokadama računa, nesigurnost radnih mjesta i nezaposlenost čine bezizlaznu situaciju mnogih obitelji s posljedicama potpune ekonomske i socijalne isključenosti. Nedostatnost sredstava kuća na mnoga vrata s uplatnicama za komunalije, s vjerovnicima i ovrhama. Ako govorimo o mentalitetu Hrvata koji je drukčiji, ne toliko discipliniran kao u nekim zemljama EU, može se reći da su oni jednim dijelom krivi za sve „životne nesreće“ kojima su pogođeni, ali siromaštvo i njegove sastavnice u konačnici dovodi društvo do potpunog socijalnog pada. Postoje razmišljanja da su siromašni ljudi samo nezaposlene osobe, no potpuno su neopravdani stavovi da se pojam siromaštva ne očituje i kod osoba koji su aktivni na tržištu rada.

Siromaštvo se može definirati kao ekonomsku prikraćenost koja se u Hrvatskoj prepoznaje u dugotrajnoj nezaposlenosti, nesigurnosti radnih mjesta, neuključenosti u socijalne mreže i nedostupnosti pravne zaštite. Najveći uzrok siromaštva u Hrvatskoj osim već navedenih elemenata su blokade računa i osobni stav zadržavanja životnog standarda „peglanjem kartica“, a zatim nemogućnosti podmirivanja istih. Dugotrajna nezaposlenost ima negativne posljedice u vidu socijalne izolacije, a time se još više smanjuje šansa za ponovnim zapošljavanjem. Kao lanac, sve se međusobno isprepliće u vidu socijalne izolacije koja narušava kvalitetu života i pad životnog standarda. Želja za što većim dobitkom tjera pojedince da se okušaju u kladionicama, igrama na sreću i trgovanjem na financijskim tržištima, a često dobitak zamjenjuju velikim gubicima koji su samo korak do ropstva.

Osoba koja izgubi posao ujedno gubi cijelu prijateljsku i poslovnu mrežu, a time i emocionalnu potporu. Takva situacija utječe na kvalitetu života kroz objektivne i subjektivne pokazatelje (obitelj, stan, hrana, društvena aktivnost, posao, važnost, moć itd.).te se način života i struktura kućnog proračuna tako radikalno mijenja da utječe ne samo na pojedince, već na cijelo društvo.

1.1 Problem, predmet i ciljevi istraživanja

Razvojem potrošačkog društva je u mnogo čemu utjecalo na svijest i djelovanje pojedinca. Unatoč mnogim velikim industrijskim promjenama, tehnološkim razvojem i ekstremnim ubrzanjem načina života, potrošnja je postala inačica modernog društva, o kojoj mnogi autori danas pišu. Ono što potrošačko društvo razlikuje od drugih tipova društva je velika masovna proizvodnja koja nudi maksimalnu ponudu usluga i robe na tržištu. Maksimalizacija masovne proizvodnje je dovela potrošačko društvo do zadovoljavanja svih želja i potreba, unatoč minimalnim potrebama koje zadovoljavaju naš život. Želja za posjedovanjem stvari, novih automobila, statusa u društvu, mnoge je dovela do nerazumnog trošenja izvan svojih granica i na taj su način postali robovi novca. Upravo kupovinom na obročna plaćanja sadašnjim potrošačima je omogućeno da kupe sve što u tom trenutku žele. Sve te mogućnosti su također omogućile potrošačima da stvore nezaustavljivu želju za tržišnim dobrima te požudu za konstantno nečim novim. Strast za markama, dostupnosti svih dobara i usluga je pojedinca odvojilo od sebe te ga uvelo u svijet iskazivanja statusa i nadmoći nad drugim pojedincima. Pri tome nastaju sve veća zaduženja, nerijetko i nemogućnost otplaćivanja cijene održavanja životnog standarda. Cilj rada je utvrditi objektivne i subjektivne elemente nedostatka novca, te na koji način povezati te elemente s kvalitetom života.

1.2 Izvori i metode prikupljanja podataka

Kako bi se pristupilo istraživanju na temu utjecaja zaduženja na kvalitetu života, prvo se provelo *on desk* istraživanje tako da su se prikupili svi dostupni materijali s interneta, znanstvenih radova, raznih članaka i statistike Zavoda za statistiku o nezaposlenosti i blokada računa građana. Provelo se i *field* istraživanje na fokus grupi od dvadeset poznatih građana koji imaju blokirane račune i druga skupina fokus grupe su bili također dvadeset nepoznatih građana koji su odgovarali na usmena pitanja o kvaliteti života i kako je oni doživljavaju. Tako se *on desk* istraživanje potkrijepilo podacima iz *field* istraživanja i dobila se jasnija i potpunija slika o temi rada. Nakon takvog tipa sekundarnog istraživanja pristupilo se primarnom istraživanju pomoću ankete na slučajnom prigodnom uzorku ispitanika.

1.3 Struktura rada

Struktura rada sastoji se od 5 glavnih poglavlja. U uvodu kao prvom poglavlju definirani su problem, predmet i ciljevi istraživanja, izvori i metode prikupljanja podataka te struktura rada.

Drugo poglavlje odnosi se na pojam dužničkog ropstva koji je prikazan kroz povijesni razvoj do suvremenih trendova današnjeg dužničkog ropstva. Također je obrađeno pod poglavlje u kojem je prikazano dužničko ropstvo u Hrvatskoj.

Želja za potrošnjom ili želja za standardom prikazana je u trećem poglavlju. Također je prikazan razvoj potrošačkog društva, ekonomija zaduženja, trgovanje na financijskim tržištima te na koji način ovisnost kladjenja postaje javnozdravstveni problem kao i ovisnost koju stvara kod mladih. U ovom se poglavlju također definira životni standard i način na koji zaduženost utječe na kvalitetu života kroz objektivne i subjektivne pokazatelje kvalitete života.

Četvrto poglavlje odnosi se na empirijski dio rada gdje je obrađena metodologija istraživanja kao i ciljevi istraživanja. Prezentirani su rezultati istraživanja, prikazani grafički i tabelarno. Definirane su hipoteze, te temeljem dobivenih rezultata u potpunosti prihvaćene. Također su u četvrtom poglavlju navedena ograničenja i buduće preporuke istraživanja.

U petom, posljednjem poglavlju autorica iznosi zaključak temeljem dobivenih rezultata kao i kritički osvrt na sam rad.

2. DUŽNIČKO ROPSTVO

Ropstvo kao pojam nastao je vrlo rano kao nasilno i nadmoćno vladanje jedne osobe nad drugom. Razvijalo se kroz godine ovisno o tipu društva i kulturi u kojoj se pojavilo te o količini robova koje je to društvo posjedovalo. Upravo je ta količina razvila ovisnost o daljnjoj potrebi za robovima i potaknula razvoj kompleksnih ekonomskih sustava koji su se temeljili na trgovini i industriji, a u čijem je središtu bila radna snaga robova. Robovi kao kategorija društva nisu postojali te su izbačeni na rubove društva i bili su smatrani društveno mrtvim pojedincima, dok je njihov odnos s društvom ovisio o gospodarstvu (Patterson, 1982).

Od najstarijih je vremena ropstvo (kao antonim slobode) predstavljano usporedno s idejom slobode u ljudskoj povijesti. Polazeći od postavke da su robovi bili tretirani i percipirani kao vlasništvo (ili roba za prodaju) i da je njihov vlasnik s njima mogao činiti što mu se prohtije, dolazi se do zaključka da je ropstvo potpuna negacija slobode. Rob je lišen bilo kakve moći upravljanja vlastitim životom i često u prošlosti opisivan kao “živ-mrtav”. Doista, rob je socijalno mrtav jer je depriviran¹ svih socijalnih prava i u posrednom smislu proživljava ekskomunikaciju². Njegova ili njezina komunikacija u društvu u koje je nasilno doveden provodi se isključivo putem i prema odredbama njegova vlasnika. Mnoga su društva razvila mehanizme akulturacije³ robova te različite stupnjeve asimilacije s dominantnom grupom.

Osim tradicionalnog ropstva kao manifesta potpunog vlasništva nad čovjekom danas koegzistiraju različiti suvremeni oblici nezakonite eksploatacije, koji uključuju prisilan rad ili službu, služenje, seksualno ropstvo, prisilne brakove, dječji rad s kontekstualnim varijacijama

Smatra se da prevladavaju tri oblika ropstva:

¹ deprivacija (de- + privacija). U psihologiji, uskrata nečega za čime postoji potreba (npr. hrane, spavanja, podražaja iz okoline, socijalnih kontakata)

² ekskomunikacija (lat.: isključenje iz zajednice) → izopćenje..

³ akulturacija (engl. acculturation, prema culture: kultura), u sociologiji, proces u kojem članovi jedne zajednice prihvaćaju uvjerenja i ponašanja neke druge .

a) Chattel-ropstvo – klasičan robovlasnički odnos u kojem je žrtva zarobljena, rođena ili prodana, trajni oblik temeljen na usporedbi čovjeka sa stvari (chattel je pokretnina) i vlasništvom. Najviše je zastupljen u Africi, danas ima relativno malen udio

b) Dužničko ropstvo – najviše je prisutno u južnoj Aziji te je najčešći oblik ropstva. Osoba obećava sebe/svoj rad za pozajmicu novca, no duljina i priroda takve obveze nije određena, a vršenjem rada primarni dug ne nestaje.

c) Ugovorno ropstvo najbrže je rastuća forma i druga po veličini, a krije se iza modernih radnih odnosa. Ugovorima se jamči zaposlenje, no radnik postaje rob. Zastupljeno je u jugoistočnoj Aziji, Brazilu, nekim dijelovima Indije, SAD-u i Europi (Herceg Pakšić, B., Jukić, M., 2016.)

Europska konvencija o ljudskim pravima (ECHR) stupila je na snagu 3. rujna 1953. s obvezujućim učinkom na sve države članice Vijeća Europe. Daje narodu Europe niz osnovnih prava i sloboda (pravo na život, zabrana mučenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pošteno suđenje, bez kazne bez zakona, pravo na poštivanje privatni i obiteljski život, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na sklapanje braka, pravo na djelotvoran lijek, zabrana diskriminacije) plus još neki dodatni protokoli uz Konvenciju (Protokoli 1 (ETS br. 009), 4 (ETS br. 046), 6 (ETS br. 114), 7 (ETS br. 117), 12 (ETS br. 177) i 13 (ETS br. 187)-

Svaka osoba koja osjeća da su njena prava na osnovu EKLJP-a povrijeđena od vlasti jedne od država članica može pokrenuti slučaj Europskom sudu za ljudska prava, ustanovljenom Konvencijom. Države su vezane odlukama Suda. Odbor ministara Vijeća Europe osigurava da se odluke pravilno izvršavaju. Danas Sud godišnje prima tisuće predstavlki, pokazujući neizmjerni učinak Konvencije i Suda u Strasbourgu. (Grabenwarter, 2014.)⁴.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP) jamči slobodu od ropstva i prisilnog rada kroz čl. 4., koji glasi:

1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.
2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

⁴ Komentar davatelja Grabenwartera bavi se Konvencijom sustavno, svaki po jedan, uzimajući u obzir razvoj i opseg svakog članka, zajedno s relevantnom sudskom praksom i literaturom

3. U svrhu tumačenja ovog članka pojam «prisilan ili obvezatan rad» ne obuhvaća:

- a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ove Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;
- b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;
- c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;
- d) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obaveza.

Primjer slučaja - Siliadin protiv Francuske [2005] ⁵

15-godišnju djevojčicu dovela je u Francusku iz Toga 'gospođa D' koja joj je platila putovanje, ali joj je tada oduzela putovnicu. Dogovoreno je da će djevojka raditi za gospođu D dok joj ne vrati zrakoplovnu kartu, ali nakon nekoliko mjeseci bila je 'posuđena' drugom bračnom paru. Prisiljavali su je da radi 15 sati dnevno, sedam dana u tjednu bez plaće, praznika, bez dokumenata o identitetu i bez odobrenja o njezinu imigracijskom statusu. Djevojčica je nosila odjeću rabljene i nije imala svoju sobu. Vlasti su intervenirale kad su postale svjesne situacije, ali ropstvo i služnost nisu bili specifično kazneno djelo u Francuskoj u to vrijeme. Europski sud za ljudska prava zaključio je da je djevojka držana u službenju i da je Francuska prekršila svoje pozitivne obveze iz zabrane ropstva i prisilnog rada. Razlog je bio taj što francuski zakon nije pružio djevojci specifičnu i djelotvornu zaštitu.

Takve i još mnogobrojne presude o ugrožavanju ljudskih prava bilo kakvim oblicima ropstva dale su doprinos rasvjetljavanju dosega međunarodnih norma u suzbijanju tih djela te razjašnjavanju samog pojma ropstva.

Prema Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, zabrana je apsolutna, svako zadiranje u zaštitni opseg tog ljudskog prava predstavlja „povredu bez opravdanja“ (Grabenwarter, 2013.)

⁵ Sažetak slučaja preuzet iz "Ljudska prava, ljudski životi: vodič za Zakon o ljudskim pravima za javna tijela"

2.1 Povijesni razvoj dužničkog ropstva

Robovlasništvo je društvo utemeljeno na eksploataciji robovskoga rada. Rob je čovjek koji je u vlasništvu drugoga čovjeka (robovlasnika) i prisiljen je za njega besplatno raditi. Robovlasnik raspolaže sredstvima za proizvodnju te radom i životom robova, može ih prodavati, razmjenjivati, tući, sakatiti i ubijati. Slobodni dio robovlasničkog društva osim robovlasnika čine sitni obrtnici i seljaci. Prvi tragovi robovlasništva u plemenskim društvima – ustanovljeni u Americi – izvire iz običaja pretvaranja ratnih zarobljenika u robove, čiji potomci, međutim, više nisu bili tretirani kao robovi. Iz toga se može zaključiti da se ropstvo, kao trajni oblik prisilnoga i korisnoga rada, koji se prenosi i na potomstvo robova, pojavljuje samo u klasnim ili stratificiranim⁶ društvima, u kojima se i ostali društveni položaji nasljeđuju. Robovlasništvo se pojavilo u svim društvima Staroga svijeta, premda ne svugdje u istoj mjeri i na isti način. Razlike su proizlazile dijelom iz specifičnih geografskih uvjeta života pojedinih naroda, a dijelom iz ekonomskih i društvenih uvjeta. Prva robovlasnička društva niknula su na prijelazu iz IV. u III. tisućljeće pr. Kr. (Mezopotamija, Egipat). Klasičan oblik robovlasničkog društva postojao je u Sredozemlju; trajao je tisuću godina, do V. st., kada je iščeznuo u europskom feudalnom društvenom poretku, a ponovno se javio od početka novoga vijeka u europskim kolonijama u Americi i Africi. Dva su osnovna tipa ropstva: istočnjačko ropstvo (osobito u Asiriji, Babilonu, Indiji, Kini, Perziji i Egiptu) i antičko ropstvo u staroj Grčkoj i Rimu. Robovlasnička društva u Aziji i Africi formirala su se oko velikih rijeka: Nila, Tigrisa, Eufrata, Inda, Gangesa, Huang Hoa i Yangtzea. Proizvodnja je u njima uvelike ovisila o reguliranju tih rijeka i izgradnji irigacijskih sustava (kanala, nasipa, akumulacijskih bazena) koji su se, zbog niske tehničke opremljenosti, mogli izgrađivati i održavati samo s pomoću velikoga broja radnika. Na tom sustavu proizvodnje počivao je hijerarhijski i centralizirani sustav vlasti na vrhu kojega se nalazio despotski vladar⁷ (istočne despocije). Sav zemljišni fond i svi robovi nalazili su se u njegovu vlasništvu i pod upravom golemo birokratskog aparata, pri čemu su se zemlja i robovi mogli davati na iskorištavanje i pojedinim velikašima. Antičko ropstvo nosi pak privatno-robovlasnička obilježja. Rodovski

⁶ Stratificirana društva temelje se na sustavnoj i trajnoj nejednakosti. Ona su organizirana putem vlasti sr. uprave i vojske, na čelu s teokratskim vladarom, a njihovo se gospodarstvo temelji na stalnom ili povremenom prisilnom radu (robovlasništvo)..

⁷ Despotizam (od grč. Riječi, gospodar, vladar) je način vladanja državom (usporedi despociju, koja je politički sustav). U njemu jedna osoba samovoljno sprovodi vlast bez ikakvih ograničenja. Vladajući pojedinac (despot) samostalno sprovodi svoju samovolju, nikome ne odgovara za svoje postupke. U povijesti je bio u primjeni na starom Istoku. U suvremeno doba despotizmom se označuje svaka samovoljna nasilnička vlast

starješine i vjerski poglavari za sebe su uzimali najbolje oranice, livade i stoku te su postajali privatni vlasnici. Budući da njihovoj potražnji za radnom snagom nije mogla udovoljiti obiteljska radna snaga, posezali su za tuđom. Ona se isprva regrutirala među ratnim zarobljenicima, koji su postali bespravnim i neslobodnim članovima obitelji za koju su morali raditi. Na taj se način razvilo tzv. patrijarhalno ropstvo. U njem rob još nije bio glavni proizvođač, nego samo pomoćna radna snaga u patrijarhalnoj obitelji, gdje je radio uz njezine ostale članove, ali nije imao jednaki udjel u razdiobi, nije se mogao ženiti i nije uživao slobodu kao drugi. Poslije su robovi postali glavna radna snaga, a klasa robovlasnika posve se odvojila od proizvodnoga procesa. Zbog golemih poreznih obveza i drugih tereta vlasti, elementarnih nepogoda i ratnih pustošenja, sitni seljaci i obrtnici često su morali pozajmljivati hranu, sjeme i novac od bogatih robovlasnika, zelenaša i trgovaca. Tako je nastalo dužničko ropstvo. Prezaduženim seljacima i obrtnicima vjerovnici su najprije uzimali imanja, a ako to nije podmirilo tražbine, onda je netko iz obitelji, ili cijela obitelj, uziman kao rob. Tako se u antičkoj Grčkoj i Rimu razvilo pravo roditelja da prodaju svoju djecu i pravo robovlasnika, zelenaša i trgovaca da pretvaraju u robove ratne zarobljenike i svoje prezadužene sugrađane. Uz osvajanja, razvila su se mnogobrojna tržišta na kojima su se robovlasnici mogli opskrbljivati novim robovima. Privreda robovlasničkog društva uglavnom je bila naturalna. Proizvodi robovskoga rada najvećim su dijelom služili za potrošnju njihovim izravnim gospodarima, a samo se manji dio iznosio na tržište radi prodaje za novac ili zamjene za druge proizvode. Glavna privredna djelatnost bilo je poljodjelstvo. Na velikim robovlasničkim zemljoposjedima, latifundijama⁸, razvijala se jednostavna i složena kooperacija na osnovi masovnoga robovskog rada. Istodobno se u gradskim središtima razvila nova grana rada – robovsko obrtništvo. U obrtničkim radionicama pojedinih robovlasnika radile su skupine od 2 do 30 robova obrtnika, koji su izrađivali različite obrtničke proizvode ili ih se davalo u zakup pojedinim poduzetnicima kojima su služili pri podizanju javnih zgrada, putova, kanala ili vodovoda. Javila se i određena radna diferencijacija među robovima, pa se s kvalificiranim, vještijim i boljim robovima pažljivije postupalo. Robovlasnički se način proizvodnje,

⁸ latifundija (lat. latifundium: veleposjed, od latus: širok i fundus: tlo, posjed), krupni zemljišni posjed u privatnome vlasništvu, orijentiran na proizvodnju za tržište. Razvio se u antičkoj Grčkoj i Rimu, a u pojedinim se zemljama održao do danas, posebice u Latinskoj Americi, Africi i Aziji. Latifundije su obično orijentirane na proizvodnju malog broja proizvoda, a katkad i na monokulturu. U antici su se temeljile na robovskome radu, kao i u SAD-u prije ukidanja ropstva. U suvremenim se uvjetima pretežito oslanjaju na jeftinu radnu snagu u nerazvijenim zemljama ili na sezonsko zapošljavanje strane radne snage u razvijenim zemljama. Latifundije postupno nestaju zbog konkurencije tehnički opremljenih i moderno vođenih farmi s malim brojem radne snage, a u bivšim kolonijama kao posljedica mjera agrarnih reformi u korist siromašnoga lokalnog stanovništva.

međutim, nije mogao razvijati dalje od ručnoga zanatskog rada i obradbe zemlje primitivnim poljoprivrednim oruđima, jer je počivao na eksploataciji jednostavnoga rada velikoga broja robova, čija je razina produktivnosti bila niska. Bezdušan odnos robovlasnika prema robovima navodio je robove tijekom vremena na organiziran otpor u različitim oblicima. To je dovelo do uvođenja većega broja upravitelja, nadzornika i čuvara, što je znatno poskupjelo sustav privređivanja. S druge strane, sitni seljaci i slobodni obrtnici davali su osnovnu količinu sredstava za podmirenje državnog proračuna i bili su glavno vrelo regrutacije vojske. Njihovim brzim propadanjem smanjivala su se financijska sredstva za vođenje ratova i potkopavala se vojna moć robovlasnika. Umjesto pobjeda, pred navalom barbarskih naroda na prostor Rimskoga Carstva zaredali su ratni porazi, pa je tako presušio glavni izvor dobivanja mnoštva jeftinih robova. U Rimu je taj proces bio popraćen i unutrašnjim društvenim raslojavanjem, sve većim osiromašenjem sela i sve nepovoljnijim ekonomskim položajem gradske sirotinje. Tako su donji slojevi društva postali nepouzdan saveznik u borbi protiv »slobodnih barbara«. Također je rastao i otpor robova koji je sve češće prerastao u oružane ustanke. Po svojoj oštini ističu se ustanak robova na Siciliji (136. do 132. pr. Kr.) i glasoviti Spartakov ustanak (73. do 71. pr. Kr.). Iako su ti ustanci odreda bili neuspješni, jasno su pokazivali da je antičko robovlasničko društvo počelo propadati. Robovi su postali rijetki, njihov rad preskup i nerentabilan, a rad slobodnih ljudi moralno obilježen kao »nedostojan«. Vlasnici krupnih latifundija pokušali su pronaći izlaz iz takve situacije i počeli dijeliti svoja imanja na sitne parcele koje su davali u zakup seljacima, a poslije i pojedinim robovima. Na taj se način razvio sloj ovisnih seljaka koji su samostalno vodili svoja sitna gospodarstva na državnoj ili privatnoj zemlji, a vlasnicima su bili obvezni dati određene daće.⁹ U tome se već nazire početak novoga, feudalnog načina proizvodnje, u kojem sitna proizvodnja postaje prevladavajući i jedini rentabilni oblik proizvodnje. Konačna propast Zapadnorimskoga Carstva (476) značila je i kraj starovjekovnoga robovlasničkog poretka na Zapadu. Robovlasništvo se duže održalo na Istoku, u kineskom, arapskom i turskom carstvu. – Novovjekovno robovlasništvo javilo se u prekomorskim španjolskim, portugalskim, nizozemskim, engleskim i francuskim kolonijama, a glavnina robovske radne snage dovozila se s atlantske obale Afrike za rad na plantažama riže, pamuka, šećerne trske, kaka, te u rudnicima zlata i srebra. Između 1600. i 1900. oko 11,5 milijuna robova prevezeno je atlantskim putem na oba američka kontinenta, a kroz Saharu su, za potrebe robovlasnika u

⁹ daće ili dažbine, skupni naziv za sva podavanja koja su stanovnici nekog upravnog područja dužni davati ili plaćati nosiocu porezne vlasti.

arapskom prostoru, na Bliskom istoku te u Indiji, trgovci robljem od XVII. do XIX. st. prevezli oko 1,8 milijuna robova. Općenito, žene su bile najviše izrabljivana robovska radna snaga, jer su bile i seksualno iskorištavane od svojih gospodara i najsurovije kažnjavane u slučaju prijestupa. Ropstvo je u većini zemalja ukinuto tijekom XIX. st. Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. UN je eksplicitno zabranio ropstvo. Premda je danas u većini zemalja ukinuto, ropstvo se održava u prikrivenim oblicima, poput rada na crno i prostitucije (»bijelo roblje« i trgovina ženama i djecom), do čega dolazi najčešće nasilnim otimanjem i odvođenjem ljudi ilegalnim putovima iz zemalja Trećega svijeta, dijelom i bivšega socijalističkog Istoka, najviše u zapadne zemlje (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža,).

2.2 Suvremeni trendovi dužničkog ropstva

Robovlasnički sustav i ropstvo nešto je što se u svijesti zapadnog društva i dalje zaustavlja na predodžbi davno zaustavljenih i prošlih akcija, gotovo povijesnog artefakta, nad kojim se svi zgražaju ističući današnje postojanje ljudskih prava, slobode i demokracije.

Sama je riječ u ljudskoj svijesti gotovo toliko arhaična¹⁰ da izaziva nelagodu kada je se spominje u suvremenom kontekstu. No činjenica je da je ropstvo i dalje prisutno u društvu na svim stranama svijeta. A koliko god se razne organizacije trude podignuti svijest i spriječiti taj užas iz “nekih prošlih vremena“, obujam, ali i izravne posljedice modernog ropstva ostaju najčešće izvan dosega tih organizacija. Za razliku od prijašnjeg ropstva, kada su crnci na američki kontinent dovođeni radi obavljanja teškoga fizičkog rada, moderno ropstvo na žalost uključuje i druge oblike prisile. Moderno se ropstvo najčešće dijeli na tri glavne skupine: prisilan rad, “trafiking” (trgovanje ljudima), seksualno ropstvo i ropstvo vezano za dugove tzv. dužničko ropstvo. Iako su brojke i rezultati istraživanja vezani za oblike modernog ropstva dosta nepotpuni, pretpostavlja se da su većina žrtava modernog ropstva žene, pogotovo uzimajući u obzir seksualno ropstvo, dok na prisilnom radu oko 50 posto žrtava čine djeca (<https://www.poslovnih.hr/svijet/moderno-je-ropstvo-unosan-biznis>).

¹⁰ na arhaičan način; staromodno, zastarjelo

2.2.1 Prisilni rad i trgovanje ljudima

Povezanost ropstva i prisilnog rada očituje se u njihovoj regulaciji. Katkad se povezuje i sa servitutom,¹¹ jer se provodi pod sličnim ograničenjima, a unatoč ozbiljnoj formi eksploatacije u pravilu ga slijedi manja osuda jer nije riječ o trajnim situacijama.

Međunarodna organizacija rada prisilni rad definira kao “svaki rad ili pružanje usluga koje se zahtijeva od bilo koje osobe pod prijetnjom upotrebe kažnjavanja i na koje osoba nije dobrovoljno pristala”. To je danas jedina prihvaćena definicija definirana MOR br.29 iz 1930.¹²

Iako se svakodnevno može naići na informacije o zlostavljanju djece u svrhu radne snage, prisilan rad žrtve ne obavljaju samo u tvornicama i ostalim proizvodnim pogonima, farmama i sl. Velik dio zaposlen je u uslužnim djelatnostima, ugostiteljstvu, u rezidencijama kao posluga, a mnoga su djeca prisiljena na vojno ropstvo u politički nestabilnim dijelovima Afrike i Bliskog istoka. Moderno ropstvo prisutno je dakle svugdje u svijetu, a nijedan politički sustav nije pronašao efikasan način sprečavanja i uklanjanja te pojave. Glavni razlog postojanja ropstva je dakako profit, a procjenjuje se da je 2007. godine profit od spomenutih aktivnosti dosegao 91 milijardu dolara, što od prostitucije i seksualnog ropstva, što od prisilnog rada. Iako postoje ne samo konvencije o ljudskim pravima već i one o suzbijanju trgovanja ljudima i ostalih oblika ropstva, čini se da su i institucije poput UN-a potpuno bespomoćne u borbi i provedbi konkretnih mjera protiv pojedinaca, ali i zemalja koje pribjegavaju takvim, ilegalnim aktivnostima. Mnoge organizacije i institucije nerijetko optužuju Kinu za postizanje ekonomskog čuda preko robovlasničkog sustava. Kineska vlada zanemaruje sve prozivke zabranjujući i dalje bilo kakvo slobodno sindikalno udruživanje, dok su postojeći sindikati strogo kontrolirani. U zemlji koja ima gotovo četvrtinu svjetske radne snage vladajući toleriraju rad djece i prešutno podržavaju prisilan rad. Iako Kina službeno ima zakone koje štite radnika i koji čak zabranjuju zapošljavanje malodobnika, oni se najčešće ne primjenjuju, pogotovo u manje urbanim sredinama. Slična je situacija i u susjedstvu. No

¹¹ servitut (lat.) → služnost., Logo48 Hrvatski leksikon. 2017.

¹² *all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily*

prisilan rad ne postoji samo u nerazvijenim i zemljama u razvoju. Njega ima i u multinacionalnim kompanijama i u razvijenim zemljama. Prema nekim podacima u svijetu postoji više od 12 milijuna ljudi koji su žrtve prisilnog rada, a najgora situacija je u Zapadnoj Africi gdje većinu žrtava čine djeca. Zarade od prisilnog rada, ali i svakog drugog oblika ropstva povećavaju se iz godine u godinu. Prije samo četiri godine ta je zarada iznosila četiri milijarde dolara, dok su se procjene za ovu godinu približile brojcima od 20 milijuna dolara. Žrtve prisilnog rada vrlo se rijetko otkrivaju jer se one same boje za svoju egzistenciju, a zbog siromaštva su prisiljene pristajati na bilo kakve uvjete. Sva otkrića žrtava prisilnog rada događaju se gotovo uvijek slučajno, bilo da je riječ o nekakvom pogonu u Kini, ili razvikanom restoranu u Berlinu. Suzbijanje prisilnog rada je težak i dugotrajan proces jer osim što ga se iznimno teško detektira, u pojedinim je zemljama taj oblik ropstva dio njihova vlastitog naslijeđa.

2.2.2 Seksualno ropstvo

Seksualno ropstvo najrašireniji je oblik ropstva, a takva vrsta organiziranoga kriminala bilježi vrtoglavi rast u zemljama istočne Europe od kuda se žrtve, u pravilu žene, odvoze u zapadnoeuropske gradove i iskorištavaju za prostituciju. Žrtve ostaju u takvom obliku sužanjstva zbog straha, ali i stalne primjene nasilja. Trase po kojima se krijumčare žene dobro su poznate svima, a jedna takva prolazi i kroz Hrvatsku koja je prijelazno odredište žrtava za Italiju. Italija je svojevrsni centar krijumčarenja ljudi iz kojeg se žrtve poslije prevoze u druge zemlje zapadne Europe. Trgovina ženama radi prostitucije ima široko razgranatu mrežu duž Europe i čini se da odgovorne institucije nikako ne uspijevaju u toj bitki. Iako je Vijeće Europe još 2005. godine usvojilo Konvenciju protiv trgovine ljudima, proces ratifikacije teče vrlo sporo, što daje dodatan prostor za širenje i prešutnu toleranciju organiziranoga kriminala. Postoji niz slučajeva kada je lanac prostitucije i trgovine ljudima bio razbijen, ali radi nedostatka pravnih instrumenata, ili čak i volje, žrtve nisu dočekale nimalo bolju sudbinu. Žrtve se ili deportiraju natrag u zemlju iz koje su prisilno dovedene, gdje ih ponovno dočeka slična ili još gora sudbina, ili služe zatvorsku kaznu zbog prostitucije. Organizatori i robovlasnici rijetko izdržavaju zatvorsku kaznu dulju od nekoliko godina, a osim toga ne nose nikakve druge posljedice.

Prema (Obradović, 2006.) razlikuju se tzv. „*push and pull*“ faktore koji uzrokuju trgovanje ljudima. *Push* faktori su oni koji guraju djevojke i žene iz njihovog okruženja da se otisnu u svijet u potrazi za boljim životom, dok su *pull* faktori oni koji djeluju svojom privlačnom snagom i predstavljaju zamišljene prednosti života u bogatim zemljama. Tako kao *push* faktore navodi:

- nezaposlenost
- siromaštvo
- nedostatak izobrazbe
- diskriminacija spolova
- nasilje u obitelji.

Među *pull* faktorima ističe:

- očekivanje zaposlenja i financijske naknade
- za žene koje se prostituiraju očekivanje velike zarade
- pristup materijalnim dobrima Zapada
- poboljšanje socijalnog položaja i tretmana
- zamišljeni „glamurozni život“ svakodnevnog Zapadne Europe
- zahtijevanje od žena da budu reproduktivne
- zahtijevanje „egzotičnih žena“ kao prostitutki
- zahtijevanje jeftinog rada.

Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja trenutno je najčešći oblik kaznenog djela trgovanja ljudima, a uzroci su:

- a) ekonomske prirode
- b) socijalnih okolnosti u kontekstu nezaposlenosti
- c) siromaštva
- d) nasilja nad ženama.

State department Sjedinjenih Američkih Država ističe da nabavu žrtava potiču različiti faktori kao što su siromaštvo, privlačna snaga zamišljenog višeg standarda, slabo socioekonomsko ustrojstvo, nedostatak prilika za zaposlenje, organizirani kriminal, nasilje

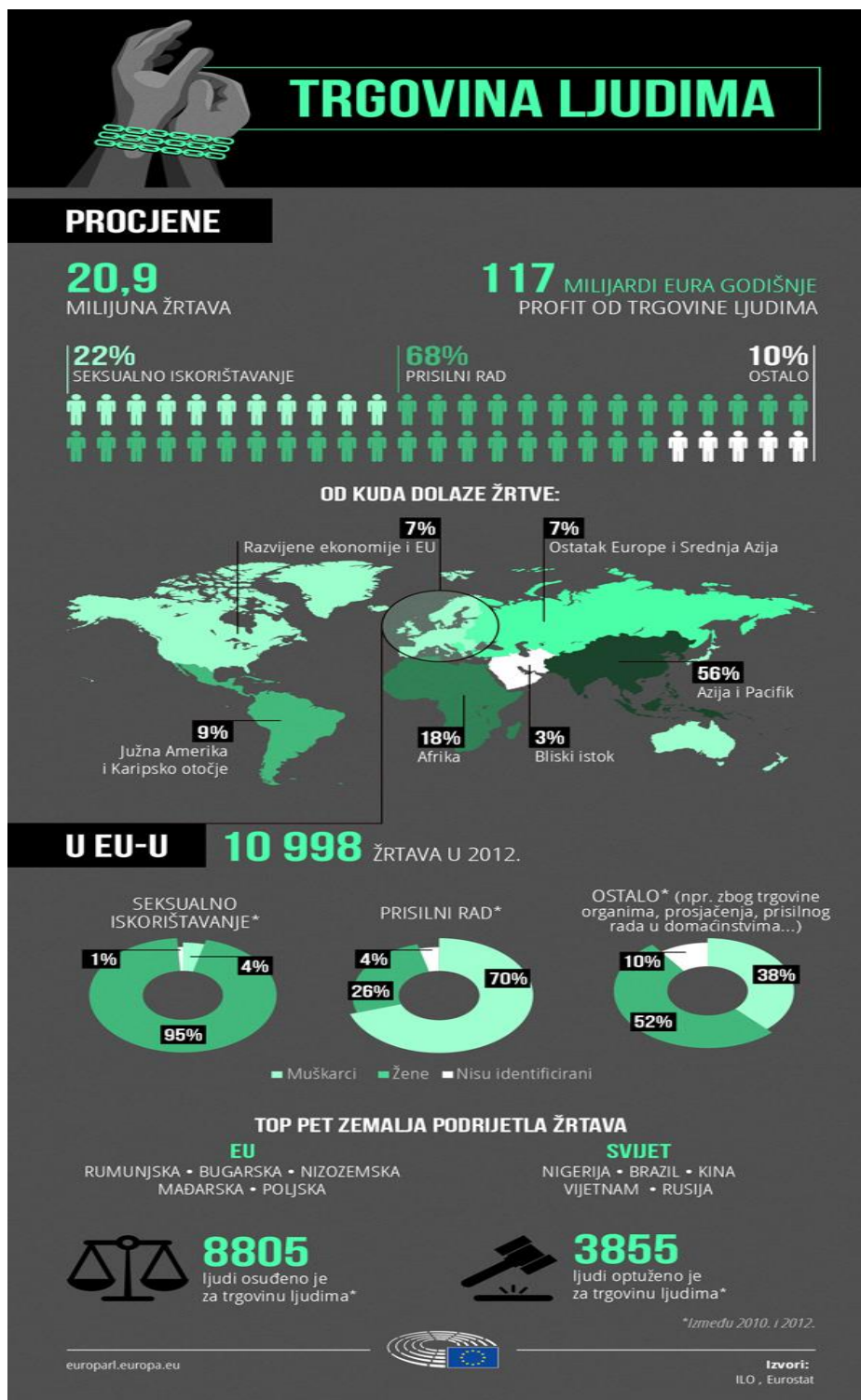
nad ženama i djecom, diskriminacija nad ženama, korupcija, politička nestabilnost, oružani sukobi itd.

Iz ovoga može se zaključiti kako su glavni faktori koji utječu na trgovanje ljudima socijalno-ekonomske prilike. To se pogotovo odnosi na osobe koje dolaze iz zemalja u tranziciji i koje se vrlo često nalaze u nezavidnoj financijskoj situaciji, tako da im se svaka prilika koja bi ih mogla odvesti na Zapad čini kao svjetlo na kraju tunela. Naravno, osobe koje se (prema njihovoj vlastitoj percepciji) nalaze u bezizlaznoj situaciji, nije teško nagovoriti na odlazak obećanjima o zaposlenju i visokim primanjima, te općenito boljem socijalnom položaju i tretmanu, što počinitelji vrlo obilato koriste. Može se reći da u gotovo svakom slučaju postoji sinteza čimbenika koji „guraju“ osobe u ruke trgovcima i onih čimbenika koji djeluju svojom privlačnom snagom stvarajući iluziju o boljem životu. Također, važno je spomenuti odnos ponude i potražnje kao *condicio sine qua non*¹³ koji dovodi do trgovanja ljudima (Matak, Vargek, 2012.). Bez obzira postoje li svi ovi nabrojani faktori ili ne, ako nema potražnje do trgovine ljudima svakako neće doći. Prema tome, žene će biti izigrane i eksploatirane toliko dugo dok bogati muškarci budu smatrali kako je u redu nastaviti eksploatirati mlade žene.

U nastavku prikazana je Infografika Europskog parlamenta o trgovini ljudima kao najunosnijem profitu današnjice sa svim karakteristikama ropstva.

¹³ *condicio sine qua non* [kondi'cio si'ne kua ~] (lat.: uvjet bez kojega se ne može), prijeko potreban uvjet.

Fotografija 1. Trgovina ljudima

Izvor: Infografika Europskog parlamenta, 2016.

<https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/world/20161014STO47261/infografika-vise-od-20-milijuna-zrtava-trgovanja-ljudima>

2.2.3 Dužničko ropstvo

Kredit i dugovi su najznačajnija sredstva putem kojih se radnici vezuju za poslodavca. Radnici nemaju uvijek mogućnost izbora ili nisu u potpunosti informirani o posljedicama u slučajevima kada prihvate zajam ili uzimaju avans na plaću od poslodavca. U mnogim slučajevima krediti se uzimaju kako bi se pokrili troškovi osnovnih potreba ili kako bi se izvršila neizbježna jednokratna plaćanja. Od tog trenutka nadalje zaposlenik gubi svu kontrolu nad radnim uvjetima, a dug se često na umjetan način uvećava kroz dodavanje troškova za kamate, prehranu i smještaj. Ovakvi radnici završe radeći za malu plaću ili bez place, jer se njihova plaća koristi za pokrivanje duga, npr. kao što je to slučaj u Indiji, Nepal, Pakistanu i drugim zemljama. Suptilne prakse i manipulacije mogu poticati ovaj fenomen, kao što su isplata plaća u naturi ili isplata plaća koje su manje od minimalnog osobnog dohotka; naplaćivanje previsokih iznosa za prijevoz, sredstva za rad, hranu, itd.; zaustavljanje radnog procesa na određeni vremenski period; zamjena ugovora, neplaćanje, nedovoljno plaćanje ili kašnjenje sa isplatama plaća. U takvim slučajevima kada dođe vrijeme za isplatu plaće radnici dobiju mali iznos ili ne dobiju ništa ili čak povećaju dug koji imaju kod poslodavca, npr. kao što je to slučaj u Boliviji, Brazilu, Peruu i Paragvaju. Dužnički odnos se također često koristi kao mehanizam prisile u slučajevima trgovine ljudima. Dug može nastati direktno prema trgovcima za organiziranje prijevoza, putnih dokumenata i naknada za osiguravanje posla. Migranti uzimaju zajam od članova obitelji, legitimnih trećih strana ili samih trgovaca kako bi pokrili ovaj dug. Obveza plaćanja duga je veoma naglašena i predstavlja ključni element u procesu trgovine ljudima (<https://www.poslovni.hr/svijet/moderno-je-ropstvo-unosan-biznis>).

2.3 Prikaz dužničkog ropstva u Hrvatskoj

Dužničko ropstvo se ne odnosi na banke i lošu politiku u zaštiti hrvatskih građana već se ovdje radi o jednoj drugoj kategoriji – poduzetnicima – i to onima koji su za svoje poduzetničke pothvate izabrali obrtništvo. Dužničko ropstvo definira se kao oblik ropstva, u kojem dužnik radi besplatno, nekada i prisilno za onoga komu duguje, kako bi otplatio dug ponekad i na neodređeno vrijeme. Iako brojke pokazuju da je ovaj fenomen najviše prisutan u Južnoj Aziji, on postoji i u Hrvatskoj. Postoji i oblik dužničkog ropstva, kada dužnik

dodjeljuje neku od svojih bližnjih osoba, da besplatno radi kako bi se otplatio dug. Ujedinjeni narodi definirali su dužničko ropstvo kao moderan oblik ropstva te ga zabranili međunarodnim pravom.

Što je uzrok nelikvidnosti i rasta dugovanja obrtnika koje dovode do dužničkog ropstva? Jednostavno je naći i uzroke i lijek. Za obrte nije dominantni problem gospodarska kriza jer su se obrti u velikom broju gasili i u zdravim ekonomskim godinama. Osnovni uzroci problema su:

- neodgovornost obrtnika (troše novac koji su zaradili, bez da podmiruju obveze prema državi)
- neinformiranost obrtnika o posljedicama nepodmirivanja obveza na vrijeme i izostanak naplata kazni od strane Porezne uprave za Zakonom propisane prekršaje te dovođenje u zabludu obrtnika vezano uz podmirivanje njihovih obveza (dugovi prema državi narasli su u milijardama kuna, a dijelom su uzrok i obrtnici).
- neadekvatan način oporezivanja obrtnika (dualnost: fizička osoba i poslovni subjekt)
- model bez zaštite fizičke osobe i mogućnosti osobnog bankrota
- nedovoljno brz protok informacija o zaduživanju i slanje opomena na vrijeme
- nema osiguranja za slučaj neuspjeha u poslovanju (između ostalog i izostanak naknade za nezaposlenost)
- zakonske nelogičnosti: rad u uvjetima blokade je rad po definiciji dužničkog ropstva
- nekonzistentne i nepravedne ovrhe nad imovinom: obrtnik koji je bio upoznat sa sustavom isplivao je jer je imovina u rukama obitelji ili rodbine a onaj obrtnik koji se nije snašao te je odgovarao s imovinom (pa čak i s onom imovinom čiji je vlasnik samo na papiru) – gubi navedenu imovinu za podmirivanja dugovanja iako ta imovina nije nužno morala biti garancija u poslovnim transakcijama. Obrtnik bez imovine ima status dužničkog roba jer nema zaštićen privatni račun kao što je slučaj s radnikom zaposlenim u pravnoj osobi.
- Osim gore navedenih elementa koje država može popraviti s par jednostavnih zakonskih članaka, nisu navedeni elementi koji se odnose na funkcioniranje gospodarskog sustava kao što su neplaćanja računa, štetni ugovori, krive

procjene i ostalo jer u takvim uvjetima posluju i trgovačka društva koja se ne mogu naći u dužničkom ropstvu (Miličić, M., 2012.).

Stopa rasta bankovnih kredita građanima uvjetovana je povećanom željom za osobnom potrošnjom koja je opisana u sljedećem poglavlju i koja je u potpunost kao jedna varijabla u korelaciji sa željom za povećanjem životnog standarda¹⁴. Financijski liberalizam u Hrvatskoj doveo je do zaduživanja građana i usmjerenost banaka na kredite građana kao i povećanog dotoka novca iz inozemstva.(Bilas, Bošnjak, 2015.). Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB) najveći udio kredita odnosi se na privatne kredite građana.

Uzimajući u obzir paralelnost odvijanja tranzicije i globalizacije Hrvatska je postala zemlja u kojoj je izražena nesigurnost radnih mjesta. To je također jedan od pokazatelja zašto su hrvatski građani upali u dužničko ropstvo. Podizanjem kredita rješavali su stambenu egzistenciju, a onda su se odjednom našli na Zavodu za zapošljavanje s minimalnom naknadom koja nije bila dovoljna za plaćanje kredita. Takve su situacije dalje dovodile do blokiranih računa i bezizlaznoj životnoj situaciji koja je opteretila mnoge hrvatske obitelji..

Fleksibilnost rada na štetu radnika pridonijele su upravo izmjene ZOR-a 2003., kada se snažno otvorio prostor za rad na određeno, a to je nastavljeno i do danas. Posljedica takvog sustava je negativna i ona se očituje u odlasku mladih i cijelih obitelji iz Hrvatske. Mnogi građani smatraju da u zemlji gdje postoji nesigurnost radnih mjesta nema budućnosti. Odlaze i visokoobrazovani stručni kadar i sve to drastično smanjuje potencijale zemlje koja bilježi najveći rast udjela rada na određeno u EU-u .Na djelu su, nesigurni oblici rada izvan svake mjere – rad na određeno, rad preko agencija, angažmani studenata itd.

Najave daljnje fleksibilnosti radnih mjesta zabrinjavaju i demografe. Od 2011. u migracijama sudjeluje više od 50 posto stanovništva u dobi od 19 do 39 godina. Od 2011. do danas napustilo nas je, prema podacima stranih država, više od 250.000 ljudi od kojih je oko 180.000 radno aktivne dobi, dobre obrazovne strukture. To nije ruralna migracija, Hrvatsku napuštaju i nezaposleni i zaposleni, a nesigurnost radnog mjesta pokazala se kao dominantan, prevladavajući razlog” (Stjepan Šterc, 2017.).

¹⁴ ukupnost različitih životnih uvjeta koji određuju kvalitativnu razinu života [životni standard; visoki standard; nizak standard]

Grafikon 1. Iseljeni u razdoblju 2001. - 2018.

Izvor: [Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2018.](#) Priopćenje Zagreb, 24. srpnja 2019./24 Broj: 7.1.2.

Tablica 1. donosi prikaz broja iseljavanja iz Republike Hrvatske iz koje je vidljivo da je Njemačka i dalje na prvom mjestu po stopi iseljavanja. Podaci izneseni u tablici ukazuju kako je stopa iseljavanja skočila 2018. godine u odnosu na 2014. godinu, dakle u četiri godine za gotovo 300%.

Tablica 1. Iseljeno stanovništvo prema zemlji odredišta

<i>Iseljeni iz RH</i>	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Njemačka	7.961	12.325	20.432	29.053	21.732
Bosna i Hercegovina	1.764	2.719	2.922	2.758	3.631
Austrija	2.000	3.234	2.164	2.706	2.607
Irska	131	265	1.917	2.676	2.051
Srbija	2.998	3.366	1.675	2.049	1.613
Švedska	226	401	681	802	814
Italija	896	1.352	923	794	749
Slovenija	325	561	702	717	685
Švicarska	831	1.582	697	702	873
Ujedinjena Kraljevina	210	321	509	639	596
Kanada	202	312	355	373	325
SAD	183	385	385	357	401
Norveška	142	148	223	347	267

Izvor: [Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2018.](#) Priopćenje Zagreb, 24. srpnja 2019.Br. 7.1.2.

3. ŽELJA ZA POTROŠNJOM ILI ŽELJA ZA STANDARDOM?

Potrošačko društvo se može identificirati s konzumerizmom koji je postao boljka današnjeg kapitalizma, trgovine, tržišta i ekonomije. Ljudi su postali robovi modernog vremena, robovi trošenja i postaje potpuno neprihvatljivo sve što je drugačije, sve što se ne troši i sve što se ne kupuje. Njegove sponje zauzele su mjesto broj jedan u svim načelima kupnje, u svakom ponašanju potrošača i svemu što predstavlja današnju konzumaciju dobara i usluga (Grubišić, 2016.).

3.1 Razvoj potrošačkog društva

Vrijeme brzih i svakodnevnih promjena, sve veća potreba za nečim novim, te različitim težnjama doveli su do neprestanih promjena u svijesti potrošača i stvaranja sasvim novog pogleda na tržište¹⁵. Proizvodi temeljeni na znanju imaju dvojaku ulogu: doprinose razvoju gospodarstva, ali istovremeno potiču povećanje potražnje i potrošnje (Boras et al, 2002).

Procvat europskog potrošačkog društva počeo je nakon Drugog svjetskog rata, kada je američki koncept “usmjeravanja slobodnog vremena ljudi ka uživanju, odmoru i konzumiranju” potpuno “pokorio” zapadnoeuropski teren. Amerikanizacija potrošačkog društva stigla je u poslijeratnu Europu s Marshallovim planom te se tako formirao novi potrošački identitet, tijesno povezan s američkom robom. “Zlatno doba” potrošačkog društva, s vrhuncima u pedesetim i šezdesetim godinama, bilo je vrijeme oblikovanja masovnog potrošačkog društva u Europi (Vučetić, 2012.).

Globalizacija koja je utjecala na širenje tržišta, te stvaranja sve većih i boljih konkurencija, novac koji je omogućio prodaju i potražnju na nivo koji je nezamisliv, mediji i tehnologija koji su svakako utjecali na čovjeka pri bilo kojoj odluci, doveli su do razvoja potrošačkog društva i želje za potrošnjom. Sve navedene značajke i argumenti zapravo su ono što je dovelo do potrebe nastanka komponente istraživanja kupaca, kao i

¹⁵ Tržište se definira kao ekonomski prostor na kojem se sučeljavaju ponuda i potražnja robe, usluga, vrijednosnica i novca. Kupnja i prodaja mogu se obavljati i bez nazočnosti robe (na burzama i drugim tržištima), pa čak i bez izravnog kontakta kupaca i prodavača

komponente razvoja novih proizvoda kako bi se poduzeća što više i bolje probila na tržišta. Naime, ta dva segmenta nedvojbeno su nerazdvojna i vrlo često ih je važno zajedno sagledavati kako bi se zadovoljili potrošači, ali i novi proizvodi uspješno plasirali na tržišta. Postoje autori koji hrvatska tržišta vrijednosnih papira smatraju modernim tržištima, idealnim za potrošnju i stvaranju vlastitog identiteta. Ipak, ona su nedovoljno razvijena zbog malog broja ulagača i plitka zbog malog broja naloga koji bi bili u stanju dovesti do značajnih pomaka cijena i burzovnih indeksa, te je posljedično nedovoljno likvidno i ne sasvim efikasno (Šarlija et al, 2020., prema Schabek et al, 2019., Olgić Draženović et al, 2016.). Potrošnja je danas najznačajnija praksa u svakodnevnom životu modernog svijeta, te je direktno vezana uz vrijednosti čovjeka kroz njegove želje, izbor i individualizam.

Prema (Slateru, 1997.) potrošnju možemo definirati kao svako društveno djelovanje pojedinca ili skupine koja započinje procesom kupnje, plaćanjem neke robe, proizvoda i usluga koja zadovoljava određenu potrebu, ali i svrhu nekog djelovanja.

Potrošnja ne služi samo za zadovoljavanje određenih potreba, već prikazuje određeni društveni i kulturni kontekst (novi automobil, vikendica, skijanje, jedrenje, novi mobitel itd.).Reklamne industrije odigrale su veliku ulogu u emocionalnom preokretu pojedinca i želje za posjedovanjem sve većih i skupljih potrošačkih objekata. Taj emocionalni preokret u svijesti svakog pojedinca je i prijetnja dužničkog ropstva, preciznije velike potrošnje i života na dug. To je praksa koja danas izlazi iz okvira zdravog razuma, ali se savršeno uklapa u potrošnju kao dominantne društvene vrijednosti.

Prema (Peračković, 2013) tržišni odnosi su postali jedini društveni odnosi, dok (Duda, 2014.) smatra da postoji razlika između potrošačkog društva i potrošačke kulture koja je puni zamah obilježila sredinom dvadesetog stoljeća. Pojava potrošačke kulture može se smatrati pretečom potrošačkog društva, a time i životom iznad svojih mogućnosti.

3.2 Zaduživanja (Kreditomanija)

Do 1990. u Hrvatskoj se živjelo uglavnom manje ili više skromno. Oni koji su živjeli dobro i bez materijalnih briga bili su u manjini. Prema (Marković, 2016.) takozvani obični

ljudi preživljavali su kako su znali, no malo komu padalo je pamet da se unatoč neimaštini bezglavo zadužuje po lihvarskim uvjetima. Bankovne kredite mogli su dobiti samo povlašteni i oni su se podizali uglavnom za gradnju privatnih kuća, ali ni među njima nije bilo previše zainteresiranih iako su im u prilog išli visoka inflacija dinara i nepostojanje valutne klauzule. Osjećaj za razumno prosuđivanje društvenih prilika i vlastitih mogućnosti te duboko usađena svijest da se do boljega života može doći jedino poštenim radom bile su vrlina velike većine ljudi. Znali su da se trebaju sami pobrinuti za sebe i da kvaliteta njihovog života ovisi o slobodi i neovisnosti. To ne znači da u društvu nije bilo varalica i drugih kriminalaca koji su svoj novac stjecali nepoštenim, nemoralnim i protuzakonitim postupcima, ali oni su bili iznimka koji su bili pod velikom osudom većine građana.

Polovicom devedesetih godina prošlog stoljeća u umu mnogih Hrvata došlo je do promjene. Odjednom je razumno prosuđivanje vlastitih mogućnosti pao u zaborav i napravio mjesta za nerealna i lakomisljena ponašanja koja su vodila u zaduživanje kod raznih banaka, zaduživanjem na kreditne kartice i podizanjem pozajmica u raznim štedionicama.. Nesigurnost radnih mjesta, minimalne plaće i niska razina ekonomskih mogućnosti znatno je smanjila kvalitetu života pojedinca, te su se pridružili pojavi zvanj kreditomanija. Stvaranje kredita (Cooper, 2009.) temelj je stvaranja bogatstva, a ono je i uzrok financijske nestabilnosti. Dodatni problem je izrazita lakoća dobivanja kredita na tržištu jer to najčešće prethodi financijskoj i gospodarskoj krizi pa bi se u takvim uvjetima trebalo posebno oprezno zaduživati (Buterin etal, 2018). U vrijeme snažnih financijskih kriza od rizika propasti nisu pošteđene ni najveće financijske institucije dok su pojedinci zbog male financijske snage posebno izloženi (Olgić Draženović etal, 2018). Nadalje, zaduživanje u inozemnoj valuti posebno je rizično zbog mogućnosti promjena tečajnih odnosa (Buterin etal, 2015). Kreditomanija je rizik, posebice kad se stari krediti otplaćuju novim kreditima, čija spirala vodi u ekonomski i sveopći društveni nered. Unatoč niskoj stopi inflacije i uvođenju valutne klauzule zaduženost građana vinula se u nebeske visine. Danas je cijela ekonomija posložena na činjenici da se ljudi zadužuju. Viši standardi nametnuti su svim hrvatskim građanima, što najbolje svjedoči upotreba mobitela, želja za posjedovanjem skupocjenih stvari, automobila i sl. Prema (Peračković, 2013.) dolazi do novog obilježja srednjeg sloja kao snažnog potrošačkog segmenta društva koji životni standard redefinira u životni stil.

Svi gotovinski krediti koji posljednjih godina nezaustavljivo rastu, brzi su, laki i jednostavni, no postoji druga strana. Oni su zapravo – najskuplji. Mogu vas spasiti od duga, ali i odvesti vas u dužničko ropstvo. Pojedinač ne prolazi kroz sveobuhvatnu procjenu kreditne sposobnosti. Većina gotovinskih kredita se oglašavaju na raznorazne načine, kao povoljni, brzi u sekundu, minutu, pa dolazimo do toga da pojedine institucije na društvenim mrežama, koristeći pojedince, oglašavaju takve kredite. To su krediti s najvećom kamatnom stopom. Najčešće, pojedinac koji se zadužuje samo je na kratko vrijeme „ugasio požar“ plaćanjem svojih dospjelih obveza, a nakon toga dolazi crni scenarij dužničkog odnosa i do 10 godina. Nezamislivom lakoćom, gotovo na granici zdravog razuma, zaduživati su se počeli doslovce svi – i oni koji su bili kreditno sposobni i oni koji nisu bili, i oni kojima je kredit doista bio potreban kako bi kupnjom stana, kuće ili vozila stali na vlastite noge ili pokrenuli posao, kao i oni koji su gotovinskim kreditima željeli povećati svoj životni standard. Kreditna zaduženja su postala modni trend i većina građana pratilo je tu novu “modu”. Razumska skromnost i zdravi oprez više nisu bili nimalo na cijeni, takoreći preko noći istisnule su ih iracionalna razmetljivost i neobuzdana želja za bezbrižnim i lagodnim životom. Kao da je to oduvijek bilo tako i kao da je to nešto posve normalno, ljudi su počeli živjeti na manji ili veći dug i pritom vodili život iznad svojih mogućnosti. Ta kreditomanija kao nova društvena pojava trajala je desetak godina, a traje još i danas u manjem obimu, jer se kreditni balon polako počeo ispuhivati, a nerazuman san o bezbrižnu i lagodnu životu na dug postao je za većinu najgora noćna mora.

3.3 Trgovanje na financijskim tržištima, kladionice, igre na sreću

Pojedinac trgovanjem na financijskim tržištima ima cilj zaraditi novce kako bi povećao kvalitetu života i osigurao dovoljno visoku zaradu za povećanjem životnog standarda. Ovaj se rad temelji na posljedicama zaduženja, te se usmjerava na osjećaj i život pojedinca gubitkom novca trgovanjem na financijskim tržištima i na koji način taj gubitak utječe na kvalitetu života njega i obitelj.

Donošenje odluka je ključna aktivnost u procesu odabiranja najbolje alternative, a način odlučivanja uvelike pridonosi ishodu. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća uvidjelo se

kako standardne teorije financija imaju određene nedostatke koje se mogu objasniti novom disciplinom –biheviornom ekonomijom.¹⁶

Investicijske odluke (Zelić, 2018. prema Taffler 2015.) potiču osjećaje uzbuđenja, primjerice užitek zamišljanja buduće dobiti, i anksioznosti, primjerice bol ili tjeskobu zbog mogućeg budućeg gubitka. Procesom ulaganja, svjesno ili ne, investitor ulazi u emocionalnu privrženost, što može dovesti do dobitka ili gubitka. Investitor postaje ovisan o budućem financijskom stanju, koje je poprilično neizvjesno. Postoji želja i nada da će dionice narasti, što je ugodno i uzbuđljivo, ali s druge strane cijena dionica može pasti, što je neugodna misao koja izaziva anksioznost. Budući da istodobno potiče stvaranje ugodnih i neugodnih osjećaja, investiranje dovodi do subjektivno bolnog emocionalnog sukoba. Kroz empirijska istraživanja utvrđeno je kako se emocionalno uzbuđenje investitora pojačava kod ekonomski važnih događaja, poput povećane volatilnosti¹⁷ cijena. Sposobnost donošenja brzih odluka s obzirom na emocionalno stanje je nužna za uspjeh investitora.

Osim emocija, (Zelić, 2018. prema Shefrin 2010.) na odluke utječu i pojedinačne osobine investitora. Ako na pojedinca snažno utječu određene činjenice, on razvija različite osjećaje o alternativama pri odlučivanju. Tzv. Narcisi imaju poteškoća s usredotočenošću na sadašnjost i najčešće ne vide rizične odluke kao rizične, što dovodi do povećane uključenosti u aktivnosti s visokim potencijalom za negativne ishod. S druge strane, postoje investitori koji nisu toliko sigurni u sebe i svoje procjene. Osjećaj straha ima važan utjecaj na način na koji ljudi čine izbore za rizične alternative. Mnogi se boje izbora koji su dvosmisleni zbog rizika koji je u njih uključen.

Investitori ne mogu objektivno procijeniti rizike i povrate, već subjektivno donose odluke, tj. njihove odluke su rezultat njihove percepcije rizika i očekivanih povrata.

¹⁶ Biheviornalna ekonomija istražuje granice racionalnosti ljudi, a rezultati se mogu primijeniti na gotova sva područja odlučivanja i ljudskog (ali i životinjskog) života općenito. Biheviornalni pristup ili pristup usmjeren na ponašanje ima za cilj otkrivanje zakonitosti ponašanja ljudi u određenim situacijama. Biheviornizam je pravac u psihologiji koji pretpostavlja da se znanstvene metode mogu primjenjivati samo na ona ponašanja koja se mogu opažati i mjeriti. U okviru tog pristupa psiholozi analiziraju kako ljudi uče neka ponašanja i kako se to ponašanje može mijenjati. Tako usmjereni psiholozi ne zanimaju se toliko za psihičke procese (npr. mišljenje, pamćenje, emocije), već u prvom redu pokušavaju povezati podražaje iz okoline ili iskustvo ljudi s njihovim ponašanjem.

¹⁷ Volatilnost - je raspon i brzina kretanja cijena. Analitičari prate volatilnost tržišta, indeks i određene vrijednosne papire. Praćenjem volatilnosti može se pokušati mjeriti rizik.

Bihevioralni ekonomisti smatraju da se percepcija rizika može kontrolirati ako su investitori svjesni svoje razine percepcije rizika. Investitori koji traže rizik i visoke povrate vjerojatno će imati nisku percepciju rizika, dok će investitori koji imaju averziju prema riziku imati visoku percepciju rizika, što će utjecati na njihovo investicijsko ponašanje.

Znanje o ulaganju je proces evaluacije koja se stječe kroz duže razdoblje. Iz tog razloga mnogi nemaju razvijene vještine rješavanja problema uslijed velikih gubitaka, Također nemaju razvijenu vještinu odupiranja pritiscima i padaju pod utjecaj drugih, a cijena toga može biti jako visoka i pogubna kako za samog ulagača, tako i za članove njegove obitelji. Potrebna je velika samokontrola i osjećaj za vrijeme kada odustati. Neposjedovanje takvih vještina mogu odvesti ulagača na tržištu kapitala u dužničko ropstvo. Gubici postaju veći od dobitaka, stalno posuđivanje novaca ne bi li se povratio izgubljeni novac dovodi do još većeg zaduženja. Uлагаč ima osjećaj zarobljenosti, gubi kontrolu, stalno je zabrinut, depresivan i njegova psihološka preokupacija postaje problem cijele obitelji. Standard života se ruši, kvaliteta života je na najnižem nivou, a cijela obitelj pada pod kognitivnu distorziju¹⁸. Djeca i mladi u suvremenom društvu susreću se s brojnim socijalnim rizicima – zlouporabom duhana, alkohola i droga, pritiskom vršnjaka, zabavom koja uključuje računalne igre, "sjedilački", neaktivan način života uz prekomjerno konzumiranje hrane, odlazak u kladionice ili konzumiranje sredstava ovisnosti.

Ustav Republike Hrvatske definira Hrvatsku kao socijalnu državu koja potiče socijalno blagostanje svojih građana, a istovremeno jamči pravo na zdravstvenu zaštitu te pravo na zdravo življenje. U Republici Hrvatskoj socijalno osnaživanje i zdravstvena zaštita djece i mladih jedno je od osnovnih ustavnih načela čija se provedba osigurava provedbom različitih propisa, nacionalnih dokumenata, radom savjetodavnih tijela, osiguravanjem financijske potpore organizacijama civilnog društva usmjerenih djeci i mladima te međunarodnom suradnjom.

Svi temeljni dokumenti usmjereni dobrobiti djece i mladih naglašavaju potrebu da se mladima pomogne na svim razinama, kroz otvoreni dijalog i njihovo uključivanje u samostalan i odgovoran život. Kako bi se pravo na zdravo življenje i kvalitetu života ostvarilo, te posebice usmjerilo na unaprjeđenje kvalitete života mladih nužan je angažman i

¹⁸ Kognitivne distorzije odražavaju način na koji interpretiramo svijet i na koji naše misli o svemu što nam se događa mogu postati pristrane

umreženost ključnih dionika na svim razinama djelovanja, od obitelji preko lokalne zajednice, do nacionalne razine.

Sve više djece mlađih od 17 godina svakodnevno sudjeluju u pokušaju brze zarade u kladionicama. Stoga ovisnost o klađenju postaje javnozdravstveni problem. Danas se vrlo malo pridaje pažnje klađenju kao ovisnosti, a sve se više otvaraju kladionice na svakom koraku, pa čak i u blizini srednjih škola. Kada se spomene riječ 'ovisnost', ljudi ju najčešće povezuju s problemom cigareta, alkohola ili droge, ne razmišljajući kako je ovisnost o klađenju možda i veći problem od 'uobičajenih' vrsta ovisnosti. Vrlo se često događa da se klađenje percipira kao samo jedan oblik zabave i razonode koji ne može nikome nauditi. Međutim, i ova vrsta ovisnosti, kao i sve druge, često započinju iz puke znatiželje i razbibrige, pri tome zasljepljujući oči s lažima kako je to tek bezazlena aktivnost. Ovisnost o klađenju polako i neprimjetno počinje zatvarati putove dobra, otvarajući putove sve većih želja, žudnji, zalogaja, nagona, nemogućnosti kontrole i bespomoćnosti koji su tek samo početni problemi. Osim što se klađenje sve više i više počinje manifestirati na psihičko stanje ovisnika koji sada ovu ovisnost ne percipira kao takvu i ne vidi problem, ono se počinje i odražavati na cijelo njegovo obiteljsko i društveno okruženje. Obitelj sada postaje svjesna veličine problema kojeg više ne može potiskivati i izbjegavati, nego mu pomoći, suočiti se s tom problematikom i krenuti u borbu pokušavajući kroz razne oblike i načine riješiti problem te spasiti ovisnika i cijelu obitelj od potpunog razaranja. Osim što razara stanje samog ovisnika i supružnika, zaštita je djece možda i najteža jer su upravo roditelji, kao primjeri modela svojoj djeci, odlučujući u njihovom rastu i razvoju tijekom djetinjstva te u kakvu će se oni odraslu osobu formirati. Stoga je vrlo važno informirati se i znati što je i kakva je ovo vrsta ovisnosti, kako bi se taj problem na vrijeme spoznao i riješio.

Istraživanjem na temu kockanja mladih u Hrvatskoj kao i uzroke zašto mladi pristupaju tom vidu zarade, izneseni su podaci kako više kockaju djevojke od mladića, ali mladići imaju više problema s emocionalnim poteškoćama koje donosi gubitak uložениh sredstava. (Doc.dr.sc. Neven Ricijaš,2011.).

Kockanje uglavnom započinje zbog zarade, zabave i uzbuđenja ili dosade. Redovitim kockanjem u kladionicama ili drugim igrama na sreću, mladi stječu iskustva dobitaka,

povećavaju se ulozi jer imaju i povećane „apetite“. Zajedničko ulaganje vršnjaka omogućuje im osjećaj moći i stječu osjećaj da poznaju „sistem“. Taj ih osjećaj navodi da mogu kontrolirati ishod igre, te se uključuju u sve ostale igre na sreću koje su im dostupne. Kad dobiti postanu veći od gubitaka događaju se isti problemi kao i kod trgovanja na tržištu kapitala, samo s razlikom što djeca mogu postati brže ovisna, imaju manje samokontrole i u budućnosti oni postaju problem društvu. Suočavaju se s gubitkom kontrole, emocionalnim, socijalnim i financijskim poteškoćama. U problematici ovisnosti mladih od kockanja potrebna su ulaganja u preventivne i tematske aktivnosti i društveno odgovorna ponašanja svih uključenih. Posebnu pažnju treba usmjeriti da im kladionice ne budu dostupne i pristupačne, a pogotovo da se one ne nalaze u blizini školskog dvorišta.

Osim što je klađenje javnozdravstveni problem, veliki je i socijalni problem koji ima sve složenije implikacije na socijalno funkcioniranje pojedinaca i obitelji. Ovisnikovo ponašanje ne utječe samo na njega samog, nego i na cijelu njegovu društvenu okolinu.

3.4 Životni standard

Životna razina je pojam koji se u znanstvenoj literaturi koristi za ostvarene rezultate životnog standarda. Pod pojmom životnog standarda razumijevaju se životni i radni uvjeti ljudi i njihov društveni položaj. Suvremeni koncept životnog standarda je vrlo složena i dinamička kategorija, stoga je razumljivo da ne postoji jedinstvena definicija pojma. Počeci istraživanja pojedinih elemenata životnog standarda povezani su s ispitivanjem obiteljskih budžeta. Pojam životni standard, u smislu osobne potrošnje, pojavio se u ekonomskoj literaturi krajem 17. stoljeća. Međutim, društveno-ekonomski razvitak nametao je potrebu za kompleksnijim pristupom i produbljenijom analizom životnih uvjeta (Grilec Kaurić, Ujević, 2013.)

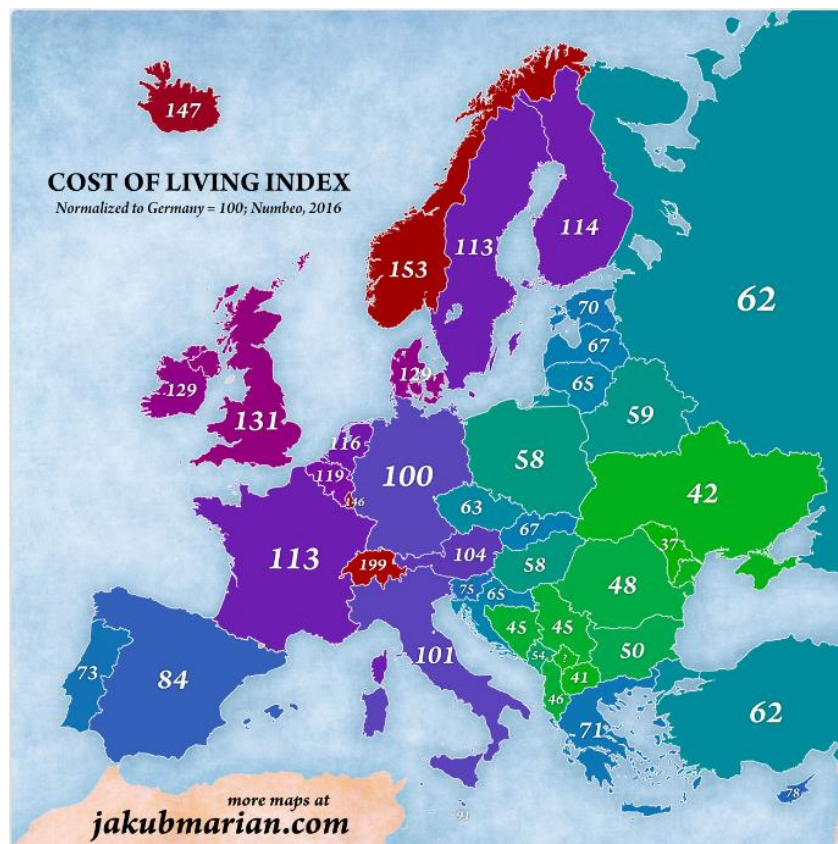
Životni standard opisuje fizičko blagostanje skupine ili pojedinih osoba. Standard se u znanstvenoj ekonomiji mjeri s ekonomskim pokazateljima. Pri tome se, ovisno o metodi, uzimaju u obzir razni gospodarstveni i socijalni pokazatelji. Životni standard može se definirati kao ukupnost materijalnih i društvenih uvjeta koji omogućuju određeni način života. U te se uvjete ubrajaju stan, odjeća, prehrana, zadovoljavanje kulturnih potreba, prosvjeta,

zdravstvo, higijena i druge slične potrebe. Životni standard sastoji se od osobnog standarda koji obuhvaća životne uvjete i razinu potrošnje pojedinaca, te društvenog standarda koji omogućuje život društva zajedničkim trošenjem dobara i usluga. Najniži životni standard imaju države u razvoju, a najsiromašnije od njih životare na razini egzistencijskog minimuma. Visokorazvijene države dostigle su visoku razinu životnog standarda za većinu svojih stanovnika. Najčešće se izrazi životnog standarda i životna razina koriste kao sinonimi.

Pojam životni standard sastavni je dio definicije siromaštva. Siromaštvo se definira kao nemogućnost da se postigne određeni životni standard. Siromaštvo, kao kompleksan fenomen, može se promatrati kao dohodovno siromaštvo (nemogućnost zadovoljavanja minimalnih životnih potreba) i kao ne dohodovno siromaštvo (nezadovoljavanje ostalih potreba). Dohodovno siromaštvo dijeli se na apsolutno i relativno siromaštvo. Apsolutno siromaštvo broji postotak stanovništva koji živi ispod određenog iznosa raspoloživog dohotka, a pritom se iznos raspoloživog dohotka naziva i granica siromaštva. Apsolutna granica siromaštva podrazumijeva minimalni životni standard te se izračun temelji na potrošačkoj košarici (prehrambenih proizvoda) uvećanoj za druge troškove (npr. stanovanje i odjeća).

Prema (Tomić, 2007) apsolutna granica siromaštva varira u različitim državama, dok relativna granica siromaštva mjeri siromaštvo prema nacionalnom životnom standardu, te se računa kao određeni postotak prosječnog dohotka domaćinstva. U većini zemalja EU siromaštvo se proučava duže od jednog stoljeća za razliku od istraživanja siromaštva u Republici Hrvatskoj i bivšim komunističkim državama od koje su mnoge već članice EU, gdje je istraživanje započelo mnogo kasnije. Prvo nacionalno istraživanje siromaštva u Republici Hrvatskoj provedeno je u kasnim 90-tim godinama (Matković, Šučur, Zrinščak, 2007.) U nastavku prikazana je karta svijeta u kojoj je definiran index životnog standarda po zemljama i koliki je životni standard u Hrvatskoj. S obzirom na veliku potrošačku groznicu koja vlada u Hrvatskoj i koliki je index životnog standarda može se zaključiti da Hrvati žive iznad svojih mogućnosti i da imaju koncept života na dug.

Fotografija 2. Prikaz životnog standarda

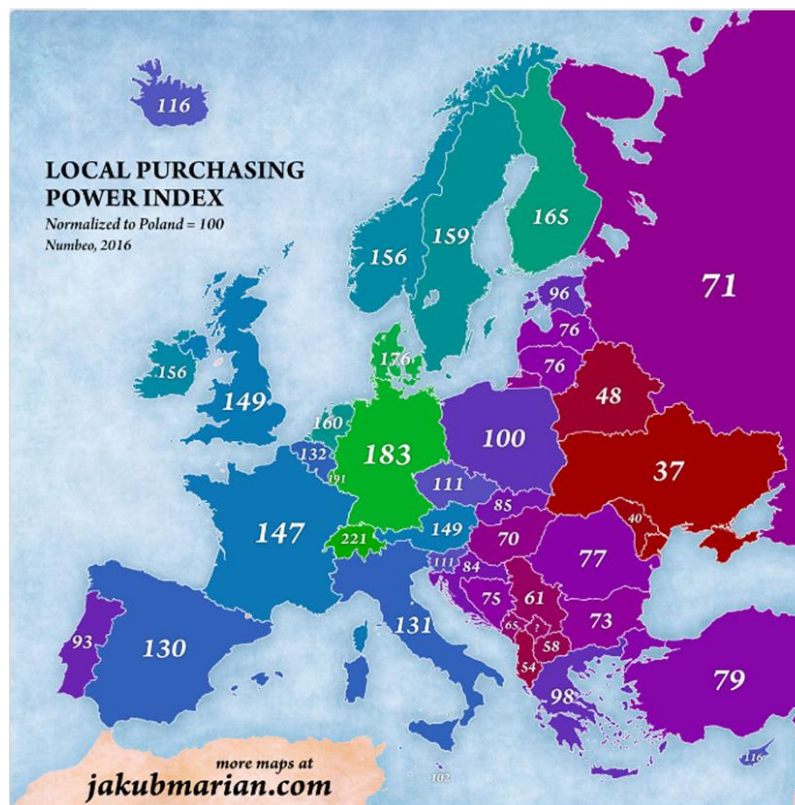

Izvor: Jakub Marian, 2016., češki lingvist i matematičar

<https://jakubmarian.com/local-price-and-purchasing-power-index-in-europe/>

Fotografija 2. prikazuje koliko je neka zemlja skupa ili jeftina za život u usporedbi s Hrvatskom. Primjerice, ako živite u Njemačkoj gdje je index 100 i potrošnja za život iznosi 2.000 € (stan, hrana i ostalo što je potrebno za normalan život) u Norveškoj treba potrošiti 53% više da bi se zadržao isti životni standard. No, Jakub Marian predočio je i drugu kartu (Fotografija 3.) koja prikazuje omjer primanja i troškova gdje se jasno vidi da Hrvati troše više od njihovih primanja.

Fotografija 3. Prikaz omjera primanja i troškova

Izvor: Jakub Marion, češki lingvist i matematičar

<https://jakubmarian.com/local-price-and-purchasing-power-index-in-europe/>

Karta slikovito prikazuje da Hrvati troše 22,62% više nego što imaju primanja. Iz tog se prikaza može zaključiti da vode život „na dug“ sve s ciljem zadržavanja određenog životnog standarda.

3.5 Kvaliteta života kroz objektivne i subjektivne pokazatelje kvalitete života

Kvaliteta života ostvaruje se u uvjetima općeg ljudskog blagostanja, koje osim materijalnog blagostanja uključuje i neopipljive komponente. Ona je složen pojam, kojega brojni znanstvenici analiziraju s različitih aspekata. S obzirom na predmet ovog diplomskog rada kvaliteti života pristupiti će se u najvećem dijelu s polazišta da se kvaliteta života može ostvariti tek onda kada su zadovoljene ljudske potrebe. Kvaliteta života se povezuje s blagostanjem i smatra se da se blagostanje ostvaruje zadovoljstvom ili korisnošću koja proizlazi iz potrošnje dobara i usluga, pa slijedi da je blagostanje veće što je veća potrošnja

dobara i usluga, dok su pojedinci najbolji prosuditelji vlastitog blagostanja (Hausman, McPherson, 1996.). Veliki broj autora kada je kvaliteta života u pitanju, istu analiziraju sa psihološkog pristupa iz kojih se može zaključiti da je kvaliteta života današnjeg čovjeka usko vezana s pojmom subjektivne dobrobiti, zadovoljstva životom i poimanjem sreće. Definirajući kvalitetu života u širem smislu i sukladno definiciji Svjetske banke kvaliteta života označava se kao opće ljudsko blagostanje, koje osim materijalnog blagostanja uključuje i neopipljive komponente kao što su kvaliteta okoliša, nacionalna sigurnost, osobna zaštita te političke i ekonomske slobode (The World Bank Group, "Glossary") Većina autora u svom radovima navodi kako za ostvarivanje kvalitete života danas nije dovoljno puko materijalno bogatstvo, već i čitav niz drugih uvjeta i blagostanja koju su dijelovi kompleksnosti življenja danas. Tako uvjeti odrastanja, obrazovanja, sustav vrijednosti društva, kultura i tradicija važni su elementi koji definiraju kvalitetu života suvremenog čovjeka. Ostvarivanje standarda života koje nameće potrošačko društvo u svom znanstvenom pristupu ima uporište u općim principima, ali ne može biti isključenost i razlog nametanja životnog standarda pod svaku cijenu. Kvaliteta života iznimno je složen koncept koji je gotovo nemoguće jednoznačno definirati. Jedna od definicija jest ta da je kvaliteta života kompleksan proces evaluacije zadovoljstva životom unutar okruženja u kojem pojedinac živi (Petz, 2005). Browne (1994) kvalitetu života definira kao stalnu interakciju utjecaja vanjskih uvjeta na život pojedinca i subjektivne percepcije tih uvjeta. Prema Krizmanić i Kolesarić (1989), kvaliteta života je prvenstveno psihološka kategorija koja ne proizlazi iz zadovoljavanja osnovnih potreba, već iz ukupne psihološke strukture pojedinca u interakciji s fizičkom i socijalnom okolinom u kojoj živi i temelji se na subjektivnoj procjeni. Izvori zadovoljstva i nezadovoljstva svakog pojedinca su brojni i različiti, a objektivne okolnosti u kojima živi mogu ih značajno uvećati ili smanjiti (Petz, 2005). Koncept kvalitete života sastoji se od objektivnog i subjektivnog aspekta. Subjektivni indikatori kvalitete života ovise o osobinama ličnosti pojedinca, dok objektivne indikatore čine materijalne prilike, stambeni uvjeti, organizacija zdravstvene zaštite, socijalna skrb, stopa smrtnosti i slično (Žganec i sur., 2007).

Prije nego se pristupilo istraživanju utjecaja zaduženosti na kvalitetu života, za *on desk* istraživanje poslužili su podaci Eurostata (ažurirani 06.05.2020.) godine u kojima se izračunao prosjek zadovoljstva života u Hrvatskoj, te se rezultat usporedio s prosjekom EU i drugim zemljama članica EU. Pokazatelji koji su uzeti u obzir prilikom ovog istraživanja su

objektivni i subjektivni čimbenici kvalitete života, njih 11 (opće zadovoljstvo života, materijalni životni uvjeti, stambeni, zaposlenost, raspoloživost vremena, obrazovanje, zdravlje, društveni odnosi, sigurnost, upravljanje i okoliš) dok su za potrebe ovog rada obradila samo 3 pokazatelja (opće zadovoljstvo života, ekvivalentni prihod i zaposlenost).

Fotografija 4. Opće zadovoljstvo života u Hrvatskoj

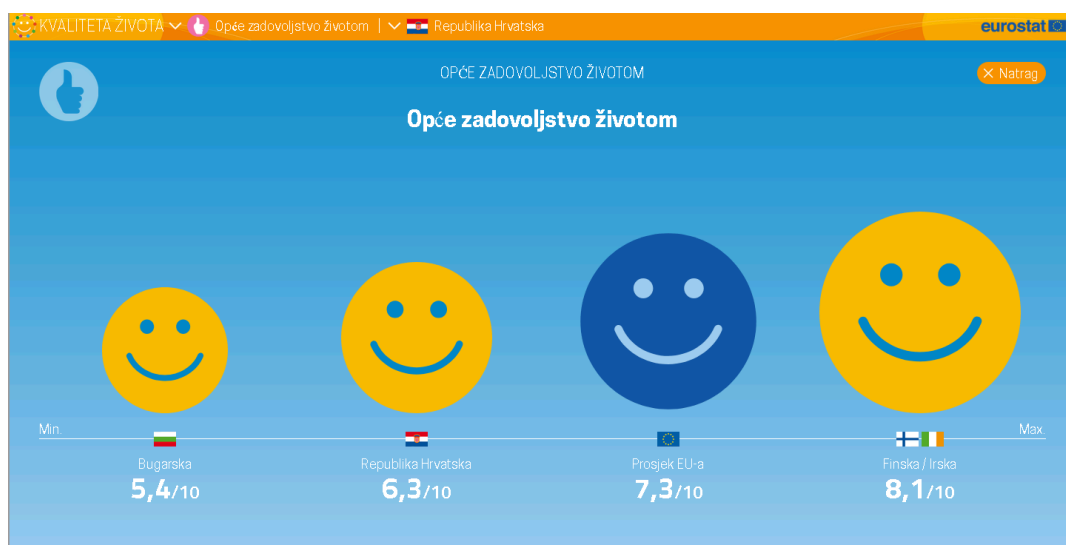

Izvor: izrada istraživanja Eurostata dostupno na https://www.dzs.hr/qol/index_hr.html

Postoci prikazani unutar vanjskog kruga pokazuju zadovoljstvo stanovnika Hrvatske koji su procijenili svoje zadovoljstvo na ljestvici od 0-10. Rezultati su podijeljeni na 0-5 nisko zadovoljstvo, 6-8 srednje i 9-10 visoko. Vrijednost prikazana u unutarnjem krugu prikazuje prosječnu razinu zadovoljstva. Prosjek je izračunat tako da su se pojedinačne ocjene razine subjektivnog osjećaja zadovoljstva (na ljestvici 0-10) zbrojile i podijelile s ukupnim brojem ispitanika da bi se dobio prosjek.

U usporedbi s drugim zemljama EU, zadovoljstvo kvalitetom života je niža od prosjeka EU što je vidljivo na Fotografiji 5.

Fotografija 5. Usporedba s drugim zemljama EU

Izvor : Podaci Eurostata https://www.dzs.hr/qol/index_hr.html

Zanimljiv je podatak o netu ekvivalentnom prihodu koji je izračunat tako da se ukupni prihod kućanstva umanjen za poreze i druga davanja podijelio s brojem članova kućanstva. Ukupni prihod dijeli se s brojem „ekvivalentnih odraslih osoba“ unutar kućanstva primjenom ekvivalentne ljestvice. Iz fotografije 6. vidljivo je da su velike razlike između prosjeka EU u odnosu na Hrvatsku i Luxemburga gdje neto prihod po članu kućanstva dostiže gotovo 653% više nego u Hrvatskoj.

Fotografija 6. Ekvivalentni prihod

Izvor: podaci Eurostata https://www.dzs.hr/qol/index_hr.html

Fotografija 7. Zaposlenost

Izvor: podaci Eurostata https://www.dzs.hr/qol/index_hr.html

S obzirom na to da su podaci ažurirani 06.05.2020, stopa zaposlenosti ne odskaae puno u odnosu na prosjek EU iz čega se može zaključiti da je takav rezultat potpomognut mjerama za očuvanje radnih mjesta u doba COVID-19 koji je donijela Vlada Republike Hrvatske. Bez tih mjera i potpore poduzetnicima rezultat stope zaposlenosti u odnosu na prosjek EU bi bio daleko manji. Nažalost, posljedica pandemije donijela je veliki ekonomski pad cijelom svijetu i u Hrvatskoj će se u skorij budućnosti naći veliki broj izgubljenih radnih mjesta.

3.6 Utjecaj kredita i potrošnje na kvalitetu života

Kvaliteta življenja u mnogim slučajevima je subjektivna i ovisi o samo procjeni zdravstvenog i društvenog statusa. Društveno „dno“ s kojim su se suočili mnogi dužnici zbog nemogućnosti otplate svojih kredita, gubljenja sredstava za život doveo ih je do najnepovoljnijeg društvenog položaja i potpune socijalne isključenosti.

Socijalna isključenost (Matković,2006) je novi koncept u društvenim znanostima koja se, za razliku od standardnog tumačenja siromaštva, usredotočuje na nepovoljan odnos pojedinca u odnosu na društvenu okolinu. To nije stanje, već loša prosudba spašavanja niskih

ekonomskih mogućnosti stalnim zaduživanjem ili kockanjem, ne bi li pri tome zaradili veću količinu novca i tako se izvukli iz već nagomilanih dugova. Gubljenjem kontakta s prijateljima, poznanicima iz profesionalnog kruga, gubi se vlastiti identitet što može u konačnici dovesti i do razaranja obitelji. Socijalnu isključenost (Šverko, Galić, Seršić, 2006.) definiraju kao trajnu višestranu prikraćenost pojedinca u ekonomskom, socijalnom, političkom i kulturnom životu, dok je autorica mišljenja da ona uz pomoć društva, edukacija u smislu financijske pismenosti može biti samo privremena.

U Hrvatskoj je gubitak i nesigurnost radnih mjesta, odnosno ekonomske i radne prikraćenosti na razini kućanstva dovela mnoge do blokade tekućih računa i u potpunosti onemogućila daljnje djelovanje na osobnom i profesionalnom području. Neoliberalizam je nekada bilo samo ime za politike naklonjene tržištima. Postoji snažan i raširen globalni trend (Furceri, D., Loungani, P., Jonathan, D., 2016.) ka neoliberalizmu još od 1980-ih, prema indeksu koji mjeri stupanj u kojem su zemlje uvele konkurenciju u različitim sferama gospodarske aktivnosti. Danas je neoliberalizam primijenjen na cijelo društvo u toj mjeri da je ušao u sve pore privatnih života građana (Metchaft Stephen,2012.).Trgovački stav time se prepliće sa svim oblicima osobnog izražavanja. Mnogi autori smatraju da je zaduženost građana upravo posljedica neoliberalizma koji ih potiče u takmičenju za što većim životnim uspjehom i dostignuću blagostanja i da je dužničko ropstvo legitimirano neoliberalizmom.

Upravo zbog želje za lagodnim životom građani su se zaduživali i zbog prevelikih dugova nerijetko dolazili u problem komunikacije unutar svoje obitelji.. Niski standard tjera ih u novonastale financijske probleme, blokiran tekući račun putem FINE-e dovodi ih da pronađu jedini izlaz, a to je rad na crno. Crna tržišta rada su gotovo preplavljena takvim građanima koji si ne mogu dozvoliti da ostanu bez sredstava koji bi izgubili ako im se dostave na tekući račun. Ponovno nastupa začarani krug. Država u takvim slučajevima puno gubi, dok građani u potpunosti gube slobodu i kvalitetu življenja.

Prema podacima Financijske agencije, krajem siječnja ove godine zbog neizvršenih osnova za plaćanje u blokadi je bilo 241.186 građana, s ukupnom glavnicom duga od gotovo 16,8 milijardi kuna. Podaci Fine pokazuju i da je krajem siječnja 2020. bio blokiran 18.021

poslovni subjekt (pravnih i fizičkih osoba), što je za 118 subjekata, ili 0,7 posto više u odnosu na prethodni mjesec.

FINA (Ilak, 2017.) je zamišljena kao izvršitelj, kao stroj, kao radnik koji nešto napravi kako mu je naložio sud. Budući da je Fina tu da nešto odradi, a ne da o nečemu misli i odlučuje, ne postoji predviđena mogućnost pravnih lijekova protiv odluka Fina-e. Nema formalne odluke o provedbi ovrhe, pa nema žalbe, nema prigovora ni pravnog lijeka na odluku Fina-e. Stoga se građani sa sigurnošću mogu pitati zašto ih institucije Republike Hrvatske svojim visokim naknadama troškova ovrha još više bacaju u dužničko ropstvo? Jedan začarani krug u kojemu sudionici: banke, Fina, Sud i javni bilježnici ostvaruju visoke prihode, dok se dužnike sve više baca u bezizlaznu situaciju.

Prezaduženost građana znatno utječe na mnoge varijable kvalitete života, a može se definirati i smanjenim osjećajem sreće. Sreća je subjektivna emocija. Ovisi o životnim okolnostima, ali i o našoj osobnosti, strukturi ličnosti, o tome kako gledamo na stvari u vlastitom životu. Činjenica je da u standardu ljudi i prosperitetu zemlje materijalni faktori imaju značajnu ulogu, ali je također nužno uključiti i subjektivne osjećaje zadovoljstva i sreće jer su oni povezani s kvalitetom života (Ralašić, Bogdan, 2018.). Mnogi su oblici blagostanja teško mjerljivi monetarnim pokazateljima. Ipak, neke varijable bitne za sreću itekako su mjerljive. Sreću povećava zajedništvo i osjećaj pripadnosti, povezanost s ljudima, na sreću utječe i novac, zdravlje, sloboda, povjerenje koje osjećamo prema ljudima i institucijama. Zemlje koje su najsretnije karakterizira povezanost, zajedništvo i potpora među stanovnicima (npr. skandinavske zemlje: Finska i Danska). U takvim socijalnim država stanovništvo ima brojne pogodnosti vezane za obrazovanje djece, liječenje koje je dostupno i besplatno za svakoga, uslijed čega dolazi do zadovoljstva koje povećava razinu sreće kao emocije. Osim navedenog na sreću utječe i ne/zaposlenost stanovništva, visina plaće, odnosno dohotka, sigurnost, sloboda, stabilnost i mir u državi, zdravlje, aktivnosti pojedinaca, socijalne mreže, odnos prema okolišu te brojni drugi čimbenici (Štojs, prema Devčić, K., 2019.).

Blagostanje se u sociologiji povezuje s pojmom životnog standarda i kvalitetom života. Povećanje ukupnog blagostanja ima svoju objektivnu i subjektivnu dimenziju. Objektivno blagostanje uključuje pojam ekonomskog razvoja (ima dvije dimenzije:

ekonomsku i neekonomsku) i životne uvjete dok se subjektivna dimenzija odnosi na percepciju stanovnika o blagostanju.

Kao mjerilo sreće i dobrobiti BDP se često koristi u literaturi, ali nije uvijek sigurno mjerilo navedenog, jer nekada se kvaliteta života društva može smanjiti bez obzira na rast BDP-a, odnosno posjedovanje veće količine novaca ne mora značiti i veću sreću ljudi, pa se slijedom navedenog počelo proučavati što dovodi do zadovoljstva i sreće kod ljudi i čime se može mjeriti blagostanje. Na takav način je nastalo novo istraživačko područje koje je nazvano ekonomija blagostanja.

Nacionalni indeks sreće u broječanim rezultatima izražava pokazatelje kvalitete življenja određenog životnog okruženja, ali i djelotvornost društva. Djelotvornost društva podrazumijeva mjerilo potreba i očekivanja stanovnika države.

Nacionalni indeks sreće prati niz područja:

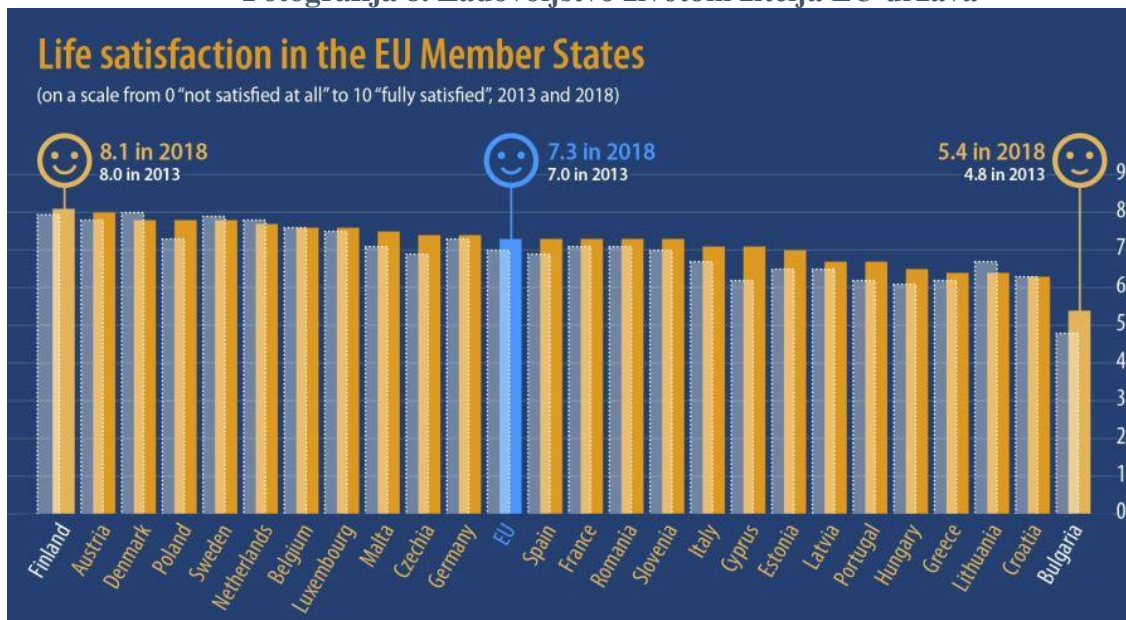
- opće zadovoljstvo životnom situacijom,
- procjena općeg zadovoljstva životnom situacijom za dvije godine,
- emotivno stanje na osnovi doživljenih emocija,
- zdravo ponašanje,
- uvjeti u radnoj (školskoj) okolini,
- zdravstveno stanje,
- osnovni uvjeti za život,
- odnos prema okolišu,
- zadovoljstvo osobnim razvojem i socijalnom okolinom.

Rezultati Nacionalnog indeksa sreće predstavljaju prosječnu vrijednost izračuna njegovih ukupnih komponenti jedne nacije (okoliš, dobra vlast, kultura, obrazovanje, zdravlje, zajednica, vitalnost, blagostanje i životni standard), a dobiveni su na temelju ponašanja i evaluacije određenih životnih područja od strane ispitanika. Ukupnost komponenata odražava se na sreću, kvalitetu života i zadovoljstvo istim (Štojs, prema *Hendal Market Research*, NIS, 2019.).

Fotografija 8. prikazuje opće zadovoljstvo životom žitelja EU iz koje se može vidjeti da je Hrvatska izuzetno nezadovoljna životom, te je gotovo na samom kraju. Iza Hrvatske nalazi

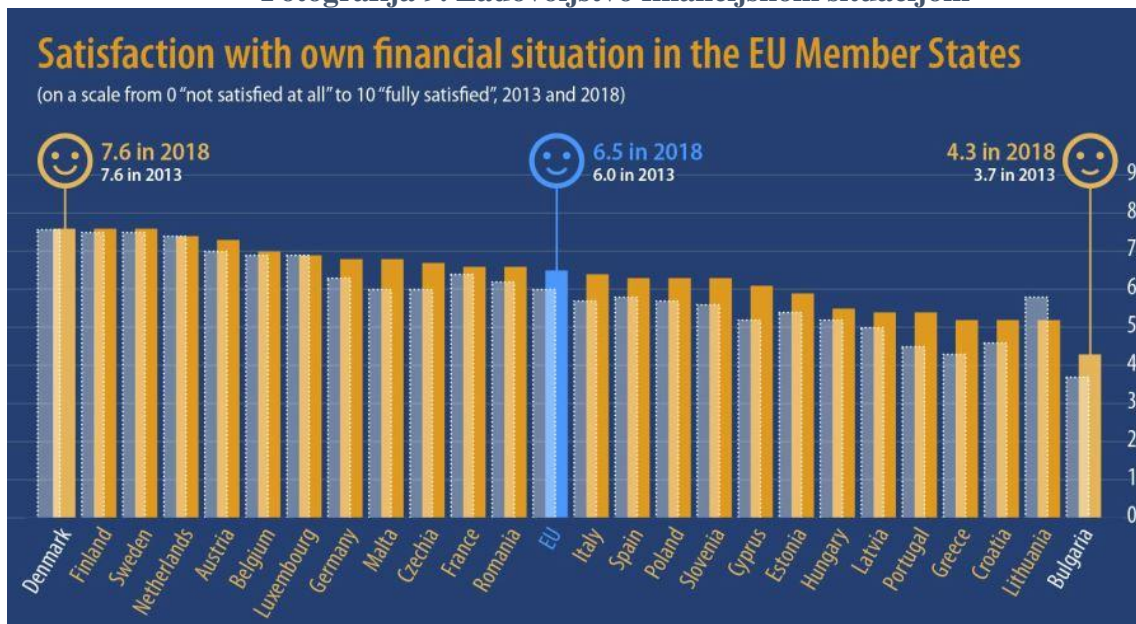
se samo Bugarska. Fotografija 9. prikazuje koliko su žitelji EU zadovoljni financijama. Rezultat Hrvatske je poražavajući. Nezadovoljniji od Hrvatske su samo dvije zemlje: Litva i Bugarska.

Fotografija 8. Zadovoljstvo životom žitelja EU država

Izvor: Eurostat - Average rating of satisfaction by domain, sex, age and educational attainment level [ilc_pw01]; Last update: 07-04-2020

Fotografija 9. Zadovoljstvo financijskom situacijom

Izvor: Eurostat - Average rating of satisfaction by domain, sex, age and educational attainment level [ilc_pw01]; Last update: 07-04-2020

4. ISTRAŽIVANJE

Pojavu zaduživanja hrvatskih građana vrlo se često spominje u medijima, te zasigurno postoji potreba za većim dotokom informacija. U poslovnom se odlučivanju raspolaže brojnim financijskim informacijama, primjerice pred stečajnim postupkom u kojem se utvrđuje pravni položaj dužnika prema vjerovnicima i stečajnog postupka koji se provodi radi skupnog namirenja vjerovnika, prodajom njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava vjerovnicima (Zakon TD,HR). Veliki broj poslovnih subjekata potražili su izlaz iz zaduženja takvim zakonskim postupcima, ali fizička osoba ne raspolaže s toliko informacija, te je potreba za financijskom edukacijom utoliko veća.

Autorica je mišljenja da će istraživanje na temu zaduživanja, smanjenja ekonomske moći imati pozitivan utjecaj na građane, jer će početi razvijati svijest i stvarati unutar sebe osjećaj da je kvaliteta života u odnosu na zaduženost neusporedivo bolja.

4.1 Metodologija i ciljevi istraživanja

Cilj ovog istraživanja je dobit uvid u perspektive i mišljenje ispitanika o učincima niske razine ekonomskih mogućnosti i na koji način takva razina utječe na dobrobit i kvalitetu života. U ovom istraživanju nastojat će se procijeniti niska razina ekonomskih mogućnosti, prezaduženost građana i utjecaja na kvalitetu života pomoću anketnog upitnika od 23 čestice, na prigodnom uzorku, slučajnim odabirom od 783 ispitanika, oba spola, različite životne starosti i obrazovanja. Kao instrument istraživanja koristio se anonimni upitnik koji se sastojao od općih demografskih podataka (dob, spol, bračni status i razina obrazovanja), a za procjenu kvalitete života posebno kreiran upitnik u kojem su ispitanici davali ocjene od 1 do 5 po iskazanim česticama grupirane u kategorije (ekonomska mogućnost, nesigurnost radnog mjesta, otpis dugova, utjecaj zdravlja na kvalitetu života, te elemente unutrašnjeg mira).

Sukladno iznesenom ciljevi rada su:

- Utvrditi različitosti i sličnosti u kvaliteti života i niskoj razini ekonomskih mogućnosti;
- Istražiti što o elementima kvalitete života misle građani Republike Hrvatske;
- Istaknuti važnost utjecaja različitih životnih područja (rizičnost radnog mjesta, pad standarda, troškovima različitih ovršnih postupaka) na kvalitetu života

- Istražiti i usporediti indikatore kvalitete života koji su direktno ili indirektno vezani uz niske razine ekonomskih mogućnosti.

Nadalje, rad ima i definirane pomoćne ciljeve koji se odnose na prepoznavanje specifičnih aspekata života u kojima se može prepoznati i utvrditi doživljaj učinka materijalne oskudice, poput osnovnih uvjeta za život, zdravlja, sreće i slično.

Pouzdanost mjernih ljestvica testirana je izračunom Cronbach Alpha koeficijentom, te izračunom kolika bi vrijednost Cronbach Alpha koeficijenta pojedinih mjernih čestica bila ukoliko bi se pojedina tvrdnja izbacila iz odgovarajuće mjerne čestice.

Za mjerenje međuovisnosti dviju varijabli koristio se izračun pomoću Pearsonov korelacijskog koeficijenta, dok se za testiranje hipoteza koristila inferencijalna statistika pomoću T-testa. Prikladnost korelacijske matrice za faktorsku analizu ispitana je pomoću Kaiser-Meyer-Olkinovog testa (KMO) i Bartlettovog testa.

4.2 Postavljene hipoteze

Osim ciljeva postavljene se i tri hipoteze koje će istraživanjem biti potvrđene ili opovrgnute. Hipoteze narednog istraživanja su:

Hipoteza H1: Niska razine ekonomskih mogućnosti utječe na kvalitetu života danas.

Obrazloženje hipoteze H1: Niska razina ekonomskih mogućnosti podrazumijeva nepokrivene troškove kućanstava suvremenih obitelji današnjice. U suštini razina ekonomskih mogućnosti predstavlja bitan oslonac u postizanju kvalitete života danas.

Hipoteza H2: Zaduženost smanjuje kvalitetu života.

Obrazloženje hipoteze H2: Zaduženost može dovesti do socijalne isključenosti, razaranja obitelji. Zaduženosti osobe često su osuđene na slabiju kvalitetu života i postaju dugotrajni korisnici socijalne skrbi.

Hipoteza H3: Rizičnost radnog mjesta i njegova nesigurnost ima značajan utjecaj na pogoršanje materijalnog stanja.

Obrazloženje hipoteze H3: U sadržajnim teorijama opće i radne motivacije, potreba za sigurnošću, predviđanjem i kontrolom okoline najčešće se spominje u kontekstu egzistencijalnih ljudskih potreba. Nesigurnost posla kao subjektivan, psihološki fenomen karakterizira prije svega doživljaj neizvjesnosti vezane uz budućnost zaposlenja. Nesigurnost posla predstavlja stres s potencijalno negativnim posljedicama.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 782 ispitanika na prigodnom uzorku. Ispitanici su informirani o cilju istraživanja te su dobrovoljno pristali na sudjelovanje u njemu. Prvim pitanjem iz anketnog upitnika utvrdila se spol ispitanika. U anketi su sudjelovali 561 osoba ženskog spola ili 72% i 221 osoba muškog spola, odnosno 28%. Dobiveni rezultati ukazuju da je najveći broj ispitanika u dobnoj skupini od 35 do 50 godine starosti ili 43% ispitanika, zatim slijede ispitanici od 25.-35. godine starosti (212 ispitanika) ili 27%, u dobi od 50.-60. godine starosti (138 ispitanika) ili 18%. Najmanji broj ispitanika njih 6% je u dobi od 18.-25.godina starosti, te 6% iznad 60.-te godine starosti. Najviše ispitanika, njih 401 ili 51% ispitanika ima visoko obrazovanje, dok srednje školsko obrazovanje ima 48% ispitanika ili 371 ispitanik. Svega 1% ispitanika ima osnovno školsko obrazovanje. Kada je u pitanju osobni dohodak ispitanika tada rezultati upućuju na sljedeće: 32% ispitanika ili njih 247 ostvaruje mjesečna primanja između 3.500,00 – 5.000,00 kuna. Najveći broj ispitanika (264 ispitanika) ili 35% ostvaruje mjesečna primanja između 5.000 – 7.000,00 kuna, zatim sljedeći ispitanici 18% s mjesečnim primanjima između 7.500,00 – 10.000,00 kuna i mjesečna primanja iznad 10.000,00 kuna ostvaruje 15%. Najveći broj članova obitelji (410 ispitanika) ili 53% ima 2-3 člana obitelji, 35% ispitanika između 4-6 članova obitelji, samaca 11% i 1% ispitanika iznad 6 i više članova obitelji. (Tablica 2.)

Tablica 2. Demografski rezultati ispitanika

	Broj ispitanika	%		Broj ispitanika	%
Dobna skupina	782	100	Osobni dohodak	762	100
18-25 godina	46	6	3.250-5.000	247	32
25-35 godina	212	27	5.000-7.500	264	35
35-50 godina	337	43	7.500-10.000	134	18
50-60 godina	138	18	Iznad 10.000	117	15
60 i više godina	49	6	Broj članova obitelji	781	100
Školska sprema	781	100	2-3 člana	410	53
Osnovno školstvo	9	1	4-6 članova	277	35
Srednje školsko	371	48	6 i više članova	10	1
Visoko obrazovanje	401	51	Samac	84	11
Spol	782	100			
Ženski	561	72			
Muški	221	28			

Izvor: osobna izrada autora prema podacima ankete

Kategorijski podaci su predstavljeni apsolutnim i relativnim frekvencijama. Numerički podaci opisani su aritmetičkom sredinom i standardnom devijacijom u slučaju raspodjela koje slijede normalnu, a u ostalim slučajevima medijanom i granicama interkvartilnog raspona. Normalnost raspodjele numeričkih varijabli testirana T - testom, dok je razina pouzdanosti testirana Cronbach Alpha koeficijentom. Za statističku analizu korišten je statistički program SPSS.

Pouzdanost mjernih ljestvica je analizirana primjenom Cronbach Alfa koeficijenta (poželjno je da ovaj koeficijent bude najmanje 0,7, s tim da vrijednosti iznad 0,8 ukazuju na dobru pouzdanost). Također, primijenjeni su i pokazatelji „alpha-if-deleted“ i „item-to-total“ korelacijski koeficijenti s ciljem identificiranja eventualnih tvrdnji koje utječu na smanjivanje vrijednosti Cronbach Alpha koeficijenta, kao i onih koje imaju slabu korelaciju s ukupnom vrijednošću pripadajuće mjerne ljestvice (vrijednosti manje od 0, drže se generalno

problematičnim). Cronbach Alpha koeficijent prikazan u Tablici 3. ukazuje da je isti 0,744 na 23 čestice. Upitnik je pokazao i dobru diskriminativnu valjanost za svaku od čestica, a najuspješnije je razlikovanje kvalitete života i utjecaja posla, financijskih primanja na kvalitetu života i rizičnost radnog mjesta te nesigurnosti primanja.

Tablica 3. Mjerenje pouzdanosti ankete pomoću Cronbach Alpha koeficijentom

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,744	0,735	23

Izvor: SPSS – Cronbach Alpha koeficijent, izrada autora prema podacima ankete

Na temelju Cronbach Alpha koeficijenta prikazanog u prethodnoj tablici može se zaključiti da primijenjene mjerne čestice posjeduju visoku razinu pouzdanosti, odnosno potvrđuju se kao valjani instrumenti za mjerenje stavova i mišljenja ispitanika.

Kako bi bilo moguće uspoređivati podatke dobivene na skalama različitog raspona, potrebno je bilo transformirati ih na zajedničku skalu. To je učinjeno konvertiranjem Likertovih skala u standardne vrijednosti od 1 do 5 prema formuli: %SM (postotak skalnog maksimuma) = (individualni rezultat / n) *100, a ako najniža vrijednost skale iznosi 1 formula za transformaciju glasi: %SM = (individualni rezultat -1) *100 / (broj skalnih točaka -1). Dobiveni rezultati su zbrojeni i predstavljeni u Tablici 5.

Tablica 6. u kojoj je iskazana deskriptivna statistika izabranih čestica (kriterij je bio rezultat Pearsonovog koeficijenta korelacije > 0,25) zorno pokazuje da se standardna devijacija dobivenih rezultata kreće od 0 do 1,444. Sukladno vrijednostima danim u upitniku logičan je maksimum i minimum, odnosno on je 5 ili 1. Standardna devijacija upućuje da se većina rezultata grupira oko maksimuma samo s blagim otklonom kod onih čestica gdje je prisutna barem jedna najniža ocjena (ocjena 1), ali je to s aspekta ukupne interpretacije rezultata zanemarivo, kao što je ovisnost sreće o novčanim sredstvima i osobne životne potrebe, što je i razumljivo jer je riječ o ispitanicima koji imaju zadovoljene osobne potrebe.

Osim što je standardna devijacija mala, postoje čestice kod kojih je standardna devijacija 0, a time i varijanca 0. Sve to navodi na zaključak da je procjena promatranih rezultata zanemariva i da je riječ o visokoj i izraženoj funkcionalnoj zavisnosti (Tablica 6.) Iz Tablice 6. vidljivo je da je utjecaj zdravlja na kvalitetu života ocijenjen s prosječnom ocjenom 4,71, te je upravo zdravlje glavni čimbenik procjene kvalitete života. Danas je jasno da je kvaliteta života sveukupno blagostanje na koje utječu objektivni pokazatelji, a veliki udio ima i subjektivna percepcija te vrednovanje materijalnog, socijalnog i emotivnog blagostanja, osobni razvoj i svrhovita aktivnost. Kvaliteta života kao subjektivno doživljavanje vlastitog života određena je i objektivnim okolnostima u kojima osoba živi, stoga su ispitanici i odgovarali na pitanja o utjecaju financija na kvalitetu života, „Moj mir ovisan je o raspoloživim sredstvima“. Istraživanje prikazano u Tablici 6. Deskriptivne statistike odabranih čestica utjecaja na kvalitetu života, određuje subjektivnu procjenu kvalitete života. Utjecaj posla na kvalitetu i standard života ocijenjen je prosječnom ocjenom 4,32, kao i utjecaj financija na kvalitetu života gdje je (Mean=4,30). Danas je jasno da je kvaliteta života sveukupno blagostanje na koje utječu objektivni pokazatelji: utjecaj financija na kvalitetu života (Mean=4,30); nesigurnost egzistencije (Mean=3,88); troškovi sudskih postupaka (Mean=3,90) te spremnost na dodatni posao (Mean=4,11).

Adekvatnost promatranog uzorka za izvođenje eksplorativne faktorske analize također se testira Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testom koji pokazuje prikladnost podataka te Barlett-ovim testom sferičnosti koji provjerava mogućnost provođenja faktorske analize na korelacijskoj matrici (Hair et al. 2010: str. 92). Potrebno je da vrijednost KMOa bude veća od 0,6, a Bartlettov test statistički značajan ($p < 0,05$) ne bi li podaci bili adekvatni za daljnje provođenje faktorske analize.

Tablica 4. KMO i Bartlettov test uzorka

Kaiser-Meyer-Olkin Measure	of Sampling Adequ:	.800
Bartlett`s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2.334.891
	Df	782
	Sig.	.000

Izvor: rad autora prema rezultatima ankete

Završnom analizom ovog rada željelo se provjeriti mijenja li se važnost pojedinih domena kvalitete života s ekonomskim parametrima poput: standard života, ovisnosti sreće o novčanim sredstvima, utjecaju financija na kvalitetu života, te koliko posao ima utjecaja na kvalitetu života i do kakvih promjena dolazi. Pokušalo se utvrditi kakvu ulogu u objašnjavanju kvalitete života u cjelini imaju pojedine ekonomske varijable i može li poznavanje demografskih karakteristika pojedine osobe pomoći u predviđanju kvaliteta života u cjelini. Pokazalo se da neke ekonomske varijable značajno doprinose predviđanju ukupne kvalitete života. Tako npr. zlo i neravnopravnost, proizašle iz standarda kojim živimo danas nisu u pozitivnoj korelacijskog vezi s kvalitetom života. Nadalje, korelacija upućuje na činjenicu da kvaliteta života je zapravo kombinacija subjektivnih i objektivnih varijabli.

Kao što je već spomenuto, postoji slaba povezanosti između subjektivnog osjećaja zadovoljstvom života, kao i vlastitom procjenom kvalitete života i objektivnih životnih uvjeta ta povezanost nije linearna.

Značajna povezanost subjektivnih i objektivnih pokazatelja nalazi se u situacijama siromaštva i bijede, kada čovjekove osnovne životne potrebe nisu zadovoljene. S poboljšanjem objektivnih životnih uvjeta, na određenom nivou, ta se povezanost gubi. Ispitanici su nadalje povezali financijsku komponentu posla i usku povezanost s poimanjem kvalitete života. Tako novac, osim što je neophodan za život, ono je i sredstvo održavanja visoke kvalitete života. Količina novčanih sredstava ima veliki utjecaj na krajnju kvalitetu života.

Iz korelacije može se zaključiti da je visina raspoloživih sredstava i kvaliteta života proporcionalna, što je visina raspoloživih sredstava manja, manja je i kvaliteta života. Razinu p uspoređujemo s razinom signifikantnosti od 0,05. Ako se ustanovi da je p veći od 0,05 kažemo da je koeficijent korelacije značajan i da se smije tumačiti. Ako je vrijednost p manja od 0,05 zaključujemo da koeficijent korelacije nije značajan i tada se bez obzira na njegovu vrijednost ne smije tumačiti. Vrijednost Pearsonovog koeficijenta korelacije kreće se od +1 (savršena pozitivna korelacija) do -1 (savršena negativna korelacija). Predznak koeficijenta nas upućuje na smjer korelacije – da li je pozitivna ili negativna, ali nas ne upućuje na snagu korelacije. Pearsonov koeficijent korelacije bazira se na usporedbi stvarnog utjecaja promatranih varijabli jedne na drugu u odnosu na maksimalni mogući utjecaj dviju varijabli, pri čemu su:

- $r = 0$ do $\pm 0,25$: nema povezanosti,
- $r = \pm 0,26$ do $\pm 0,50$: slaba povezanost,
- $r = \pm 0,51$ do $\pm 0,75$: umjerena do dobra povezanost,
- $r = \pm 0,76$ do ± 1 : vrlo dobra do izvrsna povezanost,
- $r = \pm 1$: matematička povezanost.

Kod izračuna korelacije kao neke od varijabli kvalitete života uzete su u obzir varijable dobivene faktorskom analizom kao tri značajna faktora odnosno riječ je o varijabli doprinosa zdravlja na kvalitetu života, varijabli općeg zadovoljstva životom, te varijabli vođenja sudskih sporova. Demografske varijable uzete u obzir kod izračuna korelacije su dob, spol te visina raspoloživih sredstava u funkciji postizanja kvalitete života. Sukladno karakteristikama pojedinih varijabli izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Na temelju izračunatih korelacijskih koeficijenata utvrđena je statistički značajna povezanost, te utjecaj obitelji na kvalitetu života dok koeficijent korelacije ukazuje na malu povezanost ($r = .358$). Međutim, obzirom da je navedena statistička povezanost mala taj koeficijent ukazuje da je obitelj značajan čimbenik u postizanju kvalitete života. Provedenim istraživanjem pokazalo se da je zadovoljstvo okolinom, odnosno ekonomskim čimbenicima manje od zadovoljstva u sklopu obitelji. Pitanja koja sačinjavaju rezultat u ovoj grupi pitanja su vezana uz financijska primanja, rizičnost i nesigurnost radnog mjesta, nemogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba. Razina iskazane kvalitete života može ukazati na nezadovoljstvo ispitanika ekonomskim elementima života koje su im omogućene te na osjećaj nezaštićenosti unutar zajednice u kojoj žive.

Tablica 5. Pearsonov koeficijent korelacije

Correlations		Utjecaj zdravija na kvalitetu života	Utjecaj obitelji na standard života	Utjecaj financija na kvalitetu života	Utjecaj posla na kvalitetu i standard života	Ovisnost sreće o novčanim sredstvima	Moj mir je ovisan o rasp. sred.	Pogoršanje materijalnog stanja	Pad standarda vs EU	Rizičnost radnog mjesta	Osnovne životne potrebe	Otpis dugova	Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	Nesigurnost egzistencije	Troškovi postupka	Spremnost na dodatni posao	Spremnost na smanjenje troškova	Nesigurnost izazvana pomanjkanjem novca
Utjecaj zdravija na kvalitetu života	Pearson Correlation	1	0,358	0,122	0,134	-0,107	-0,094	-0,003	0,102	0,073	-0,088	0,008	-0,013	0,061	0,062	0,047	0,055	0,017
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,001	0,000	0,003	0,009	0,923	0,004	0,040	0,014	0,829	0,709	0,138	0,086	0,187	0,123	0,642
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Utjecaj obitelji na standard života	Pearson Correlation	0,358	1	0,194	0,153	0,003	0,002	0,038	0,029	0,101	-0,036	0,098	0,080	0,060	0,060	0,012	0,030	0,061
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,000	0,000	0,941	0,964	0,291	0,411	0,005	0,317	0,006	0,025	0,148	0,092	0,739	0,402	0,087
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Utjecaj financija na kvalitetu života	Pearson Correlation	0,122	0,194	1	0,505	0,334	0,279	0,079	0,180	0,125	0,128	0,097	0,137	0,156	0,129	0,072	-0,011	0,287
	Sig. (2-tailed)	0,001	0,000		0,000	0,000	0,000	0,026	0,000	0,000	0,000	0,007	0,000	0,000	0,044	0,003	0,751	0,000
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Utjecaj posla na kvalitetu i standard života	Pearson Correlation	0,134	0	0,505	1	0,204	0,244	0,073	0,141	0,160	0,072	0,056	0,141	0,105	0,102	0,107	0,091	0,195
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,041	0,000	0,000	0,045	0,119	0,000	0,011	0,005	0,003	0,011	0,000
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Ovisnost sreće o novčanim sredstvima	Pearson Correlation	-0,107	0	0,334	0,204	1	0,631	0,133	0,117	0,067	0,165	0,075	0,174	0,138	0,111	-0,038	-0,095	0,273
	Sig. (2-tailed)	0,003	0,941	0,000	0,000		0,000	0,000	0,001	0,061	0,000	0,036	0,000	0,001	0,002	0,296	0,008	0,000
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Moj mir je ovisan o raspoloživim sredstvima	Pearson Correlation	-0,094	0	0,279	0,244	0,631	1	0,126	0,143	0,081	0,187	0,118	0,208	0,188	0,167	0,013	-0,017	0,346
	Sig. (2-tailed)	0,009	0,964	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,024	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,711	0,631	0,000
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Pogoršanje materijalnog stanja	Pearson Correlation	-0,003	0	0,079	0,073	0,133	0,126	1	0,265	0,326	0,530	0,240	0,191	0,241	0,222	-0,022	-0,063	0,188
	Sig. (2-tailed)	0,923	0,291	0,026	0,041	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,536	0,079	0,000
	N	782	782	782	782	782	782	782	782	781	781	780	776	590	778	777	780	778
Pad standarda vs EU	Pearson Correlation	0,102	0	0,180	0,141	0,117	0,143	0,265	1	0,394	0,222	0,196	0,229	0,254	0,247	0,065	0,039	0,232
	Sig. (2-tailed)	0,004	0,411	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,069	0,281	0,000	
	N	783	783	783	783	783	783	782	783	782	782	781	777	591	779	778	781	779
Rizičnost radnog mjesta	Pearson Correlation	0,073	0	0,125	0,160	0,067	0,081	0,326	0,394	1	0,302	0,237	0,327	0,279	0,281	0,068	0,070	0,238
	Sig. (2-tailed)	0,040	0,005	0,000	0,000	0,061	0,024	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,059	0,051	0,000
	N	782	782	782	782	782	782	781	782	782	781	780	776	590	778	777	780	778
Osnovne životne potrebe	Pearson Correlation	-0,088	0	0,128	0,072	0,165	0,187	0,530	0,222	0,302	1	0,312	0,282	0,326	0,280	-0,011	-0,050	0,295
	Sig. (2-tailed)	0,014	0,317	0,000	0,045	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,760	0,160	0,000
	N	782	782	782	782	782	782	781	782	781	782	781	777	591	779	778	781	779
Otpis dugova	Pearson Correlation	0,008	0	0,097	0,056	0,075	0,118	0,240	0,196	0,237	0,312	1	0,415	0,408	0,367	0,071	-0,034	0,188
	Sig. (2-tailed)	0,829	0,006	0,007	0,119	0,036	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,048	0,344	0,000	
	N	781	781	781	781	781	781	780	781	780	781	781	776	590	778	777	780	778
Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	Pearson Correlation	-0,013	0	0,137	0,141	0,174	0,208	0,191	0,229	0,327	0,282	0,415	1	0,465	0,462	0,118	0,004	0,209
	Sig. (2-tailed)	0,709	0,025	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,001	0,908	0,000
	N	777	777	777	777	777	777	776	777	776	777	776	777	588	775	774	777	775
Nesigurnost egzistencije	Pearson Correlation	0,061	0	0,156	0,105	0,138	0,188	0,241	0,254	0,279	0,326	0,408	0,465	1	0,471	0,175	0,008	0,239
	Sig. (2-tailed)	0,138	0,148	0,000	0,011	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,846	0,000
	N	591	591	591	591	591	591	590	591	590	591	590	588	591	589	589	591	590
Troškovi postupka	Pearson Correlation	0,062	0	0,129	0,102	0,111	0,167	0,222	0,247	0,281	0,280	0,367	0,462	0,471	1	0,120	0,013	0,212
	Sig. (2-tailed)	0,086	0,092	0,000	0,005	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,001	0,720	0,000
	N	779	779	779	779	779	779	778	779	778	779	778	775	589	779	776	779	777
Spremnost na dodatni posao	Pearson Correlation	0,047	0	0,072	0,107	-0,038	0,013	-0,022	0,065	0,068	-0,011	0,071	0,118	0,175	0,120	1	0,318	0,141
	Sig. (2-tailed)	0,187	0,739	0,044	0,003	0,296	0,711	0,536	0,069	0,059	0,760	0,048	0,001	0,000	0,001		0,000	0,000
	N	778	778	778	778	778	778	777	778	777	778	777	774	589	776	778	778	776
Spremnost na smanjenje troškova	Pearson Correlation	0,055	0	-0,011	0,091	-0,095	-0,017	-0,063	0,039	0,070	-0,050	-0,034	0,004	0,008	0,013	0,318	1	0,106
	Sig. (2-tailed)	0,123	0,402	0,751	0,011	0,008	0,631	0,079	0,281	0,051	0,160	0,344	0,908	0,846	0,720	0,000		0,003
	N	781	781	781	781	781	781	780	781	780	781	780	777	591	779	778	781	779
Nesigurnost izazvana pomanjkanjem novca	Pearson Correlation	0,017	0	0,287	0,195	0,273	0,346	0,188	0,232	0,238	0,295	0,188	0,209	0,239	0,212	0,141	0,106	1
	Sig. (2-tailed)	0,642	0,087	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003	
	N	779	779	779	779	779	779	778	779	778	779	778	775	590	777	776	779	779

Tablica 6. Deskriptivna statistika izabranih čestica T-test

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Utjecaj standarda na kvalitetu života	4,71	783	0,663	0,024
	Utjecaj obitelji na standard života	4,36	783	0,887	0,032
Pair 2	Utjecaj posla na kvalitetu i standard života	4,32	783	0,770	0,028
	Utjecaj financija na kvalitetu života	4,30	783	0,776	0,028
Pair 3	Ovisnost sreće o novčanim sredstvima	2,85	783	1,075	0,038
	Utjecaj financija na kvalitetu života	4,30	783	0,776	0,028
Pair 4	Moj mir ovisan o raspoloživim sredstvima	3,19	783	1,143	0,041
	Ovisnost sreće o novčanim sredstvima	2,85	783	1,075	0,038
Pair 5	Rizičnost radnog mjesta	3,35	781	1,290	0,046
	Pogoršanje materijalnog stanja	2,52	781	1,419	0,051
Pair 6	Rizičnost radnog mjesta	3,35	782	1,289	0,046
	Pad standarda vs EU	3,68	782	1,277	0,046
Pair 7	Osnovne životne potrebe	2,57	781	1,343	0,048
	Pogoršanje materijalnog stanja	2,52	781	1,421	0,051
Pair 8	Osnovne životne potrebe	2,57	781	1,343	0,048
	Rizičnost radnog mjesta	3,35	781	1,289	0,046
Pair 9	Otpis dugova	3,44	781	1,444	0,052
	Osnovne životne potrebe	2,57	781	1,344	0,048
Pair 10	Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	3,60	776	1,269	0,046
	Rizičnost radnog mjesta	3,36	776	1,287	0,046
Pair 11	Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	3,60	776	1,267	0,045
	Otpis dugova	3,45	776	1,442	0,052
Pair 12	Nesigurnost egzistencije	3,88	591	1,164	0,048
	Osnovne životne potrebe	2,56	591	1,336	0,055
Pair 13	Nesigurnost egzistencije	3,87	590	1,164	0,048
	Otpis dugova	3,47	590	1,470	0,061
Pair 14	Nesigurnost egzistencije	3,88	588	1,166	0,048
	Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	3,60	588	1,269	0,052
Pair 15	Troškovi postupka	3,90	778	1,134	0,041
	Otpis dugova	3,44	778	1,443	0,052
Pair 16	Troškovi postupka	3,90	775	1,135	0,041
	Zlo i neravnopravnost rezultat okruženja	3,60	775	1,270	0,046
Pair 17	Troškovi postupka	3,93	589	1,099	0,045
	Nesigurnost egzistencije	3,87	589	1,165	0,048
Pair 18	Spremnost na smanjenje troškova	3,82	778	1,116	0,040
	Spremnost na dodatni posao	4,11	778	1,114	0,040
Pair 19	Nesigurnost izazvana pomanjkanjem novca	3,58	779	1,172	0,042
	Moj mir ovisan o raspoloživim sredstvima	3,19	779	1,143	0,041

Izvor: osobna izrada autora prema podacima ankete

Tablica 7. Test hipoteze o niskoj razini ekonomskih mogućnosti i utjecaja na kvalitetu života

Z test hipoteze o razini ekonomskih mogućnosti i utjecaja	
Nulta hipoteza	p= 0,90
Razina značajnosti	0,05
Broj odgovora o niskoj razini ekonomskih mogućnosti	782
Proporcija uzorka	0,9524
Standardna greška	
Testovna veličina z	
Gornja kritična vrijednost	1,6449
p vrijednost	0,9263
Potvrđuje se hipoteza	

Izvor: obrada autora prema rezultatima ankete

Polazna hipoteza odnosi se na nisku razinu ekonomskih mogućnosti i njezin utjecaj na kvalitetu života suvremenog čovjeka: $H_0...p \leq 0,90$; $H_1...p > 0,90$, ; ... , $\leq >$. Uz signifikantnost 5% i p-vrijednost=0,9263 hipoteza je potvrđena. Za potrebe ovog diplomskog rada pristupilo se razmatranju kvalitete života kao blagostanje koje uključuje objektivne čimbenike i subjektivno vrednovanje fizičkog, materijalnog, socijalnog i emotivnog blagostanja koji su usko povezani sa kvalitetom života. Po pitanju povezanosti objektivnih i subjektivnih pokazatelja, opažena je slaba povezanost između čovjekovog subjektivnog osjećaja zadovoljstva životom kao i vlastite procjene kvalitete života i objektivnih životnih uvjeta (Pearsonov koeficijent). Nadalje istraživanje je dokazalo da ta povezanost nije linearna iz čega se može zaključiti povezanost subjektivnih i objektivnih pokazatelja nalazi se u situacijama siromaštva i bijede, kada čovjekove osnovne životne potrebe nisu zadovoljene. S poboljšanjem objektivnih životnih uvjeta, odnosno ekonomskim mogućnostima poboljšava se i razina kvalitete života, sa aspekta zadovoljavanja potreba. Objektivne okolnosti čine relativno trajni uvjeti koji određuju mogućnost zadovoljenja osobno važnih potreba (socio-ekonomski status pojedinca i njegove obitelji, prirodna okolina, itd.) kao i sadašnji događaji koji su značajni za ispunjenje ciljeva pojedinca (gubitak posla, bolest, smanjenje materijalnih mogućnosti, itd.). Tablica 8. donosi prikaz statističkih značajnosti strukturnog koeficijenta

koji ukazuju na potvrđivanje postavljenih hipoteza. Obzirom na iskazane vrijednosti t- testa za hipotezu H1=4,515, hipotezu H2=3,467 i hipotezu H3=4,183 iste se mogu potvrditi.

Tablica 8. Statistička značajnost struktornog koeficijenta između niske razine ekonomskih mogućnosti, zaduženosti, te rizičnosti radnog mjesta koji imaju utjecaj na kvalitetu života

Hipoteza	Smjer relacije	Standardizira na procjena (beta koeficijent)	Standardna greška	t- vrijednost	p- vrijednost	Potvrđena hipoteza
H1	Niska razina ekonomskih mogućnosti → Kvaliteta života	0,392	0,127	4,515	0,00**	DA
H2	Zaduženost → Kvaliteta života	0,385	0,104	3,467	0,00**	DA
H3	Rizičnost radnog mjesta → Kvaliteta života	0,326	0,071	4,183	0,00**	DA
<i>Napomena **p<0,001</i>						

Izvor: obrada autora prema rezultatima ankete

4.3 Diskusija rezultata istraživanja

Istraživanjem je dokazano da građani imaju velika zaduženja. U većini obitelji postoji problem nepokrivenih troškova kućanstva i ne postoji mogućnost za uštedom, odlaskom na putovanja i sve ostalo što čine male životne radosti koje doprinose kvaliteti života danas. Ispitanici su se izjasnili da im sreća ovisi o količini novca koji imaju, te iz tog razloga i posežu za ponovnim zaduživanjem, a da pri tome nisu isplatili niti prijašnja zaduženja. Utjecaj zdravlja na kvalitetu života je glavni čimbenik procjene kvalitete života, ali ga ispitanici povezuju sa materijalnim stanjem.

Temeljem dobivenih rezultata, može se s 99,0% točnošću potvrditi i usvojiti H1 hipotezu, odnosno da niska razina ekonomskih mogućnosti utječe na kvalitetu života danas.

Isto tako, ispitanici su odgovarali na pitanja koliki utjecaj imaju financije na njihov život, „Moj mir ovisan je o raspoloživim sredstvima“ pokazatelj je kako ispitanici subjektivno

doživljavaju vlastiti život, ali kvaliteta života ovisi i o objektivnim okolnostima u kojima osoba živi. S obzirom na nedostatak sredstava zbog prezaduženosti, socijalna isključenost mjeri se i temelji na ekonomskoj i socijalnoj izoliranosti koja znatno smanjuje kvalitetu života. Mnoge obitelji su razorene upravo zbog nedostatka tog mira koji ispitanici spominju. Također, nesigurnost radnog mjesta i gubitak istog dovodi ih u stanje dugotrajnog socijalnog siromaštva.

S obzirom na rezultate istraživanja, može se s 99,0% točnošću potvrditi i usvojiti H2 hipotezu kako zaduženost smanjuje kvalitetu života.

U svrhu potvrđivanja treće hipoteze koja se veže za osnovne egzistencijalne ljudske potrebe, ispitanici su se uglavnom svojim odgovorima bazirali na potrebu za sigurnošću, rizičnost radnog mjesta i neizvjesnu budućnost. Osnovne životne potrebe ne temelje se samo da čovjek ima krov nad glavom i hranu, već na sveukupno blagostanje što uključuje pravo na rad, zdravlje i radost. Zaduhženost i stres zbog nedostatak sredstava i pogoršanog materijalnog stanja ima velike negativne posljedice na život pojedinca.

Slijedom dobivenih rezultata, može se s 99,0% točnošću potvrditi i usvojiti H3 hipotezu, odnosno da rizičnost radnog mjesta o njegova nesigurnost ima značajan utjecaj na pogoršanje materijalnog stanja.

4.4 Ograničenja istraživanja i preporuka za buduća istraživanja

Dosad opisani rezultati ukazuju na neke korisne smjernice za buduća istraživanja, no provedeno istraživanje sadrži i neke nedostatke. Pokazalo se u ispitivanjima kvalitete života da su skale većeg raspona odgovora osjetljivije, pa bi bilo korisno vidjeti kako bi se ponašali rezultati ispitanika da su odgovori na sva pitanja ovog upitnika procijenjeni na skali od 1 do 10, obzirom da je uzorak dovoljno velik i ne bi umanjio kvalitetu dobivenih rezultata. Nadalje, korištene ljestvice u upitniku, a namijenjeni mjerenju kvalitete života, kao i metode za njihovu analizu - obilježja i kategorije odgovora, ne dozvoljavaju slobodan izbor odgovora ispitanika. Kako je riječ o iznimno osjetljivoj temi prijedlog autora je da se provede

istraživanje korištenjem dubinskog intervjua. Kvaliteta života je koncept koji se sve češće spominje u relevantnoj i recentnoj svjetskoj literaturi i predmet je interesa mnogih znanstvenika. No, ova istraživanja imaju i svoje praktične doprinose, a upućuju na činjenicu kako nesigurni uvjeti života u Hrvatskoj doprinose spremnosti na migraciju, odlazak i potragu za boljim uvjetima života. Također, zanimljivo bi bili provesti istraživanje nakon pandemije korona virusom i njezinim utjecajem na promjenu percepcije poimanja kvalitete života. Ograničenje se očituje u nedovoljnom i konzistentnom praćenju kvalitete života adekvatnom metodologijom i usporedba s drugim zemljama omogućila bi otkrivanje nepovoljnih okolnosti (količina sudskih sporova, visina duga) na kvalitetu života između različitih zemalja. Različiti istraživači navode različita područja, ali dublja analiza istraživanja i definiranja kvalitete života pokazuje da postoji određen broj područja koje se izdvajaju kao univerzalna i koja se opetovano pojavljuju u većini istraživanja. Na osnovi analize brojnih studija i definicija kvalitete života utvrđuje da se u većini istraživanja javlja sedam osnovnih područja: 1. zdravlje, 2. emocionalna dobrobit, 3. materijalno blagostanje, 4. bliski odnosi s drugim ljudima (obitelj, prijatelji, partner, značajne osobe), 5. produktivnost, 6. društvena zajednica i 7. sigurnost, koje u radu, odnosno upitnikom nisu obuhvaćene, pa se može reći da je i to ograničenje ovog diplomskog rada, te preporuka za istraživanja u budućnosti.

5. ZAKLJUČAK

U teškoj financijskoj krizi sve je više ljudi u Hrvatskoj. Na sve blokirane račune građana, pravnih osoba i obrtnika treba dodati i članove njihovih obitelji, pa brojka od milijun blokiranih poziva na alarm. Ukupan dug fizičkih osoba približava se dugu hrvatske privrede i postoji velika mogućnost financijskog kolapsa.

Sintezom empirijskog istraživanja provedenog na 782 ispitanika, zaključilo se da raspoloživost novčanih sredstava znatno utječe na objektivno i subjektivno doživljavanje kvalitete života. Pristup je temeljen na auto regresivnim modelima s vremenskim odmakom od tridesetak godina kada se građani nisu bezglavo zaduživali i kada želja za kupovinom nije bila u toj mjeri izražena kao danas. Teorijska i empirijska obrada istraživanja potvrdila je relevantnost dužničkog ropstva u odnosu na kvalitetu života. Također je opravdana vrijednost KMO i Bartlettovog testa primjenom zadanih varijabli. S obzirom na visoku vrijednost (0,800) nije bilo potrebno Z-testom testirati ostale hipoteze iz razloga što su one bile grupirane (vidljivo iz rezultata KMO testa), odnosno nisu se rasipale, te je bilo jasno da su hipoteze u potpunosti opravdane.

Nesigurnost radnih mjesta uzrokovalo je iseljavanje stručnih kadrova iz Hrvatske kako bi poboljšali kvalitetu života i podignuli životni standard na jednu veću razinu. Fokus na polaznoj pretpostavci ovog istraživanja kako prezaduženost smanjuje kvalitetu života traži veću edukaciju građana u smislu upravljanja financijama i veću usmjerenost na činjenicu da novac i moć ne mogu biti zamjena za obitelj, društvenu uključenost, obrazovanje i ostale vrijednosti. Stvaranje materijalne imovine bi trebala biti samo nadopuna ka boljem životu, a time i ljudskoj slobodi, pa njihovo integriranje ima za cilj unaprijediti i povećati kvalitetu života na stepenicu koja će zadovoljiti svakog građana i koji će kao takav biti koristan za društvo. Ograničenje danih smjernica u ovom radu jest u tome što one ne predstavljaju rješenje problema niti omogućavaju automatsku primjenu u praksi, ali su prvi korak ka njegovom rješavanju i zaustavljanju daljnjih zaduživanja. Na građanima, kao i na državi stoji izazov da smjernice realiziraju na operativnoj razini. Međutim, bez obzira na navedeno ograničenje smjernice za identifikaciju ključnih pokazatelja zaduženosti, iseljavanja iz Hrvatske postoje i jasni pokazatelji da ljudi različito doživljavaju kvalitetu života i procese

uspješnosti, te bi istraživanje na temu kvalitete života nakon COVID-19 predstavljao doprinos znanstvenoj zajednici.

LITERATURA

1. Aptel, C., Child Slaves and Child Brides, *Journal of International Criminal Justice*, 14 (2016), str. 305-325.
2. Bilas, V., Bošnjak, M., *Notitia - časopis za održivi razvoj* | prosinac 2015. | broj 1.
3. Boras, I., Buterin, V., Buterin, D., Znanje u funkciji dinamičkog razvoja gospodarstva (s osvrtom na stanje u Primorsko-goranskoj županiji), Treća znanstvena konferencija katedri za teorijsku ekonomiju: Znanje-temeljni ekonomski resurs, Dragomir Sundać (ur.), Rijeka, 2002., Ekonomski fakultet Rijeka
4. Browne, J.P., et.al., Individual quality of life in the healthy elderly. *Quality of Life Research* vol.3., 1994.
5. Buterin, V., Lukežić, E., Buterin, D., (2018), Should Croatia develop its mortgage market? 7th International Scientific Symposium "Economy of Eastern Croatia-Vision and Growth", Osijek: Sveučilište Josipa Jurija Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet Osijek
6. Buterin, V., Plenča, J., Buterin, D., (2015.), Analiza mogućnosti pariteta eura i dolara, *Praktični menadžment*, 6, 1, 22-29
7. Duda, I., Konzumerizmom do komunizma? Potrošačka kultura u Hrvatskoj od 1950-ih do 1980-ih. str. 85-105.
8. Grabenwarter, C., Article 4: Prohibition of slavery nad forced labour, *European Convention on Human Rights: Commentary*, London, Bloomsbury Academic, 2014,
9. Grilec Kaurić A., Ujević D.: Antropometrija kao komplementarna mjera životnog standarda, *Poslovna izvrsnost Zagreb*, god. VII (2013) br. 2.
10. Grubišić, A., Konzumerizam, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković", 2016.
11. Hair, J.F., Anderson, R. at all, *Multivariate Data Analysis*, 7. Ed., Prentice Hall, 2010.
12. Herceg Pakšić, B., Jukić, M., Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 281-310.
13. Iljkić D., Kaznenopravni i kriminalistički aspekti trgovanja ljudima; magistarski rad, Zagreb, 2008., str. 18.

14. Krizmanić, M., Kolesarić, V. (1989). Pokušaj konceptualizacije pojma "kvaliteta života". Primijenjena psihologija, 10, 179-184.
15. Matak, Š., Vargek, A.: Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima? 2012.
16. Matković, T., Šućur, Z., Zrinščak, S. (2007): Inequality, Poverty and Material Deprivation in New and Old Members of European Union, Croatian Medical Journal, 48, str. 637.
17. Obradović, V., Trgovanje ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorištavanja u BiH, Polic. sigur., Zagreb., 2006., str. 249-263.
18. Ostry, J., Loungani, P. Furceri, D., Neoliberalism: Oversold?, Finance & Development, vol.53. No.2, 2016.
19. Peračković, K., Osnovni pojmovi u sociologiji potrošnje, Poglavlje u knjizi: Čolić, S. (ur.) (2013). Potrošačka kultura i konzumerizam. Zagreb Institut društvenih znanosti " Ivo Pilar ". str. 25-46.
20. Petz (ur.) (2005). Psihologijski rječnik. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Ralašić, T., Bogdan, Ž., Sreća i ekonomska aktivnost, Vol. 69 No. 4, 2018. str.355
22. Slater, D., Consumer culture and modernity, Cambridge: Polity press, 1997.
23. Šarlija, V., Buterin, V., Buterin, D., Utjecaj sezonskih oscilacija na kretanje cijene dionica u sektoru turizma, Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 8 (2020.), No 1, str. 284
24. Štojs, L., Povezanost indeksa sreće sa razvojem društva, Fakultet ekonomije i turizma, Pula, 2019. str.16.
25. Šverko, B.; Galić, Z.; Seršić, Maslić, D.: Nezaposlenost i socijalna isključenost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vol.13, 2006., br.1, str.2.
26. Vučetić, R., Potrošačko društvo po američkom modelu, UDK 366.14, Zagreb, 2012., str.277
27. United States State Department 2004., str. 19-20.
28. Žganec, N., Rusac, S., Laklija, M. (2007). Trendovi skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. Revija socijalne politike. 15, 171-188.

OSTALI IZVORI

1. Forced Labour Convention, 1930. (No.29) , International Labour Organization https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 24.05.2020.
2. Grabenwarter, C., European Convention on Human Rights, 2014. <https://www.bloomsburyprofessional.com/uk/european-convention-on-human-rights-9781849461917/> 17.05.2020.
3. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53103>, 23.05.2020.
4. Ilak, V. (2017.) Uloga Fine u ovrši, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dostupno na : <https://www.pravo.unizg.hr/images/50018419/211%20Ilak%20ozujak%20L.pdf> 24.05.2020.
5. Kuštrak, A., Moderno je ropstvo unosan biznis, 2009., <https://www.poslovni.hr/svijet/moderno-je-ropstvo-unosan-biznis>, 17.05.2020.
6. Marian, J., Standard zemalja Europe, 2016. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ova-genijalna-karta-otkriva-kakav-je-standard-u-svim-zemljama-europe> 24.05.2020.
7. Miličić, M., Ministrica Holy i ropški sustav, Miličić d.o.o., 2012. <https://www.poslovni.hr/vijesti/ministrice-holy-i-ropski-sustav-207258> 24.05.2020.
8. The Human Rights Act, Article 4: Freedom from slavery and forced labour, <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights-act/article-4-freedom-slavery-and-forced-labour>, 18.05.2020.
9. The World Bank Group, "Glossary", <http://www.worldbank.org/depweb/beyond/global/glossary.html#92>) 24.05.2020.
10. Zdravo življenje i kvaliteta života, Savjetodavni i edukativni centar za djecu, mlade i obitelj, 2015., <http://www.ambidekster.hr/hr/nase-djelatnosti/zdravo-zivljenje-i-kvaliteta-zivota/> 30.05.2020.

PREGLED PRIKAZA:

Pregled fotografija:

Fotografija 1. Trgovina ljudima	15
Fotografija 2. Prikaz životnog standarda	30
Fotografija 3. Prikaz omjera primanja i troškova	31
Fotografija 4. Opće zadovoljstvo života u Hrvatskoj	33
Fotografija 5. Usporedba s drugim zemljama EU	34
Fotografija 6. Ekvivalentni prihod	34
Fotografija 7. Zaposlenost	35
Fotografija 8. Zadovoljstvo životom žitelja EU država	39
Fotografija 9. Zadovoljstvo financijskom situacijom	39

Pregled tablica:

Tablica 1. Iseljeno stanovništvo prema zemlji odredišta	20
Tablica 2. Demografski rezultati ispitanika	43
Tablica 3. Mjerenje pouzdanosti ankete pomoću Cronbach Alpha koeficijentom	44
Tablica 4. KMO i Bartlettov test uzorka	45
Tablica 5. Pearsonov koeficijent korelacije	48
Tablica 6. Deskriptivna statistika izabranih čestica T-test	49
Tablica 7. Test hipoteze o niskoj razini ekonomskih mogućnosti i utjecaja na kvalitetu života	50
Tablica 8. Statistička značajnost strukturnog koeficijenta između niske razine ekonomskih mogućnosti, zaduženosti, te rizičnosti radnog mjesta koji imaju utjecaj na kvalitetu života	51

Pregled grafova:

Grafikon 1. Iseljeni u razdoblju 2001. - 2018.	19
--	-----------